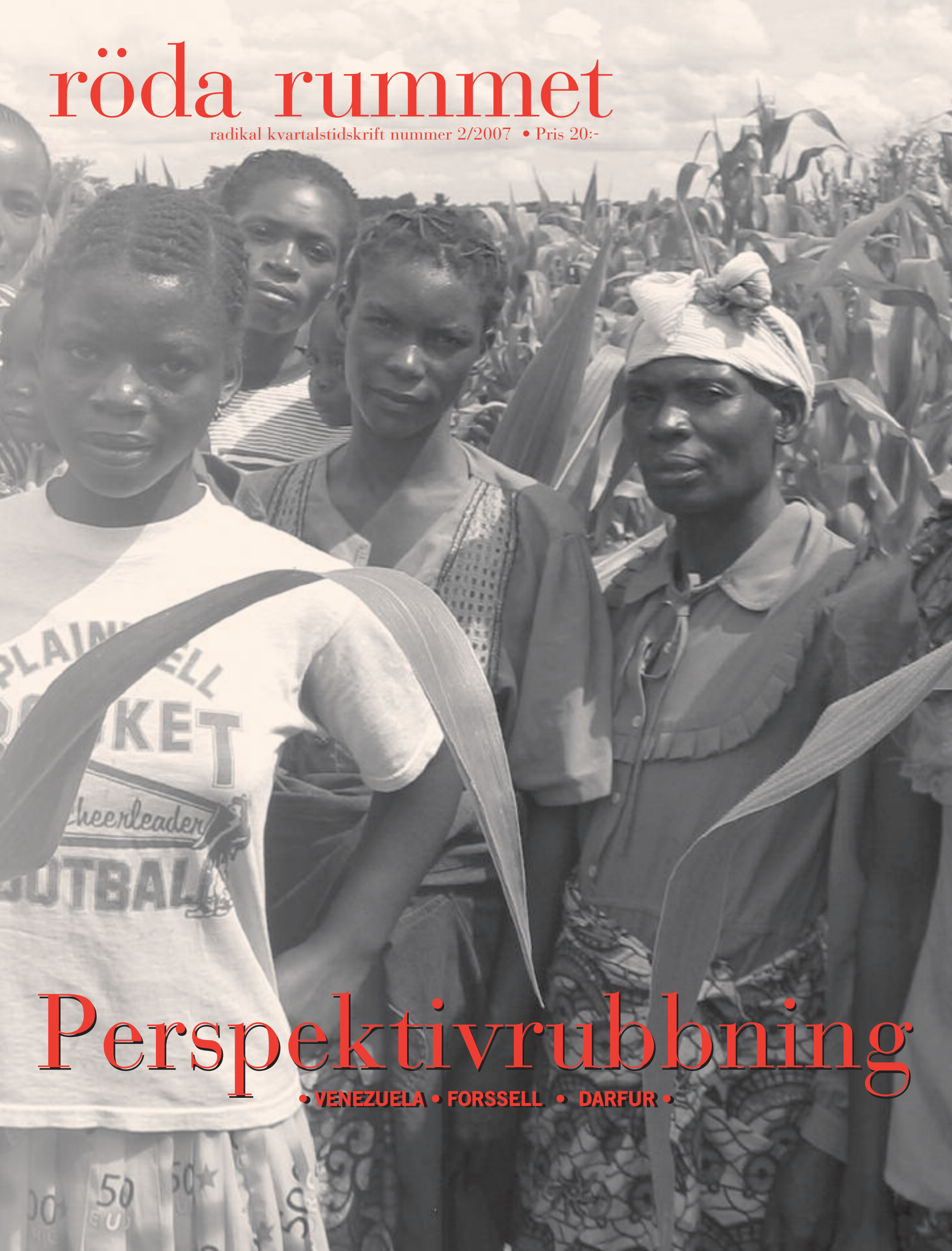

röda rummet

radikal kvartalstidskrift nummer 2/2007 • Pris 20:-

Perspektivrubbing

• VENEZUELA • FORSELL • DARFUR •

VENEZUELA

– Mot en socialistisk ekonomi?

”En annan värld är möjlig” är den paroll som mest är förknippad med den globala rättviserörelsens reaktion mot nyliberala lösningars dominans. Frågan vilken annan värld har dock oftast hängt i luften eller också har svaren spretat åt en mängd olika håll. Längre var det också svårt att hänvisa till några konkreta praktiska alternativ. I dagens Latinamerika har dock den nyliberala hegemonin hamnat i ordentlig gungning. Många länder har betalat av sina statsskulder, Internationella valutafondens makt har minskat radikalt och den osynliga handens saliggörande kraft är rejält ifrågasatt.

Motorn i detta skifte har varit Hugo Chávez Venezuela. Venezuela är också det land där de ekonomiska- och sociala förändringarna varit mest omfattande och där hela det kapitalistiska produktionssättet ställs i tvivelsmål. I nedanstående artikel nagelfar Rolf Bergkvist tillståndet i den venezolanska ekonomin, vad det är som egentligen hänt och vad det finns för framtidsperspektiv.

Man blir lätt omtumlad och lyrisk av att betrakta de senaste årens radikala välfärdsbygge i Venezuela. Men när man i snart två decennier indoktrinerats av borgerliga eller socialdemokratiska varianter av nyliberal propaganda och tvingats svälja ”den enda vägens” politiska åtgärder smyger sig också tvivel in i reaktionen. Obehagliga frågor skaver.

Kan man göra på detta viset? Är det verkligen möjligt att satsa så enorma ekonomiska resurser på att bygga ut den sociala sektorn? Kommer inte pengarna att ta slut? Har verkligen de borgerliga och socialdemokratiska regeringarna i rika Sverige – som de senaste 25 åren samfällt predikat att den sociala välfärden har blivit för dyr – haft fel i sina påståenden när de skurit ned på vård, skola och omsorg?

Låt oss börja med lite siffror för att beskriva vad som hittills uppnåtts i Venezuela.

VAD ÄR DE PRAKTISKA RESULTATEN?

Sedan 1998, då Hugo Chávez valdes till president, har – enligt den offentliga statistiken – fattigdomen i Venezuela minskat från 43,9 procent till 30,4 procent i slutet av 2006. Det är en nedgång på 31 procent. Fast då ska man komma ihåg att siffran enbart tar hänsyn till familjernas mätbara penninginkomst. Den ökade tillgången till exem-

pelvis vård och utbildning för den fattiga majoriteten av befolkningen ingår inte. Den reella förbättringen är därför betydligt större.

1998 fanns det 1 628 läkare som jobbade inom Venezuelas motsvarighet till primärvården på en befolkning av 23,4 miljoner. Idag har siffran stigit till 19 571 på en befolkning av 27 miljoner. Med hjälp av kubanska läkare har 18 miljoner fattiga människor – 70 procent av befolkningen – fått tillgång till helt gratis sjuk- och hälsovård i sitt eget bostadsområde. En och en halv miljon människor har fått lära sig läsa och skriva. En majoritet av dessa har sedan fortsatt i någon form av vuxenutbildning.

En massiv utbyggnad av utbildning på gymnasie- och universitetsnivå har gett barn från arbetarklassen och de fattiga hemmen tillgång till högre utbildning. För att göra detta ekonomiskt möjligt ges samtidigt ett månatligt studiestöd till ett par hundra tusen ungdomar.

Den svält och undernäring, som tidigare var vanlig bland de fattigaste bland fattiga, har avskaffats genom soppkök, direkt utdelning av matpaket och ett nät av 15 726 statliga kvartersbutiker, så kallade Mercals. Butikerna säljer basvaror – framför allt mat – till ett subventionerat pris, som i genomsnitt låg 27 och 39 procent under marknadspriserna 2005 respektive 2006.

En jordreform har fördelat 3,6 miljoner hektar jord till fattiga bönder och lantarbetare. Drygt

hälften har köpts till marknadspris från privata jordägare. Den andra hälften är statlig obrukad jord som delats ut. Speciella program har inletts för att gynna ursprungsbefolkningen och förbättra dess ställning i samhället. Minimallönen har höjts till den högsta i hela Latinamerika och motsvarar 286 dollar per månad. En lagstiftad förkortning av arbetsveckan från nuvarande 40 timmar till 36 timmar är inplanerad till år 2010.

Allt det uppräknade är det synliga resultatet av den anti-nyliberala politik, som Hugo Chávez regering fört sedan 2001. Den kraftfulla satsningen på vård, skola och omsorg innebär att andelen av BNP som går till denna sociala sektor har ökat från 7,83 procent till 13,6 procent – och detta enbart över statsbudgeten. Lägger vi till att det statliga oljebolaget PDVSA över sin budget förra året investerade i sociala program motsvarande 7,3 procent av BNP får vi en totalnivå på 20,9 procent. Justerat för inflationen och med hänsyn till den starka ekonomiska uppgången de senaste tre åren betyder att den ökade satsningen per capita har varit 314 procent under Chávez regeringsperiod. Det finns ingen annan regering som kommer i närheten av ett sådant positivt resultat.

MEN OM OLJEPRISER FALLER?

Borgerliga ekonomer, politiker och journalister hävdar idag att den här positiva utvecklingen kommer att sluta med en kraschlandning. Reso-

nemanget lyder lite förenklat: De massiva sociala satsningar Chávez inlett har varit möjliga tack vare den ekonomiska tillväxten i landets ekonomi de senaste åren. Den bygger i sin tur helt på de höga, internationella oljepriserna. Venezuela är den femte största oljeexportören i världen med de – kanske – största reserverna. Mellan 80 och 90 procent av landets exportinkomster kommer från oljan. När oljepriset faller, då faller Chávez och hans bolivarianska, socialistiska revolution. – Ni har väl inte glömt hur det gick på 1970-talet?

En viktig förklaring till den politik som kunnat föras är naturligtvis den exceptionella ekonomiska tillväxten landet haft. Sedan första kvartalet 2003 till första kvartalet i år växte ekonomin med 76 procent. Regeringens utlägg via statsbudgeten har ökat från 21,4 procent av BNP 1998 till 30 procent 2006. Samtidigt har de statliga intäkterna till statsbudgeten – tack vare en skärpt beskattning av de utländska oljebolagen

EN ARTIKEL AV ROLF BERGVIST

Artikelförfattaren är latinamerikakännare och aktiv i Solidaritet utan gränser. Har under årens lopp medverkat med flertal artiklar i Röda Rummet, bland annat Venezuela – tärningen är kastad 3/2003 och Venezuela – är socialismen möjlig 2/2005

och bättre skatteindrivning från privatpersoner och företag – ökat betydligt snabbare. Från 17,4 till 30 procent under samma period.

Det kan vara svårt att relatera till den typen av ekonomiska siffror om vi inte sätter in dem i ett historiskt sammanhang. Från 1980 till 2006 var den ekonomiska tillväxten per capita i Latinamerika i genomsnitt 15 procent. Det kan jämföras med tillväxten under de tjugo åren mellan 1960 och 1980, då den var 82 procent per capita. Det betyder att det senaste kvartsseklet har inneburit den sämsta ekonomiska utvecklingen på mer än 100 år i denna del av världen. För många har det varit ett rent helvete att försöka överleva. De folkliga uppror som utbrutit i land efter land har, liksom den sociala utslagningen och växande kriminaliteten, sin främsta förklaring i denna ekonomiska stagnation.

Den enda skillnaden mellan Venezuela och resten av regionen under dessa mörka år var att krisen slog hårdare och brutalare här än i andra länder. Fram till 1977 växte landets ekonomi i takt med att det internationella oljepriset steg. Sedan kollapsade de internationella oljepriserna 1981 och med det Venezuelas ekonomi. Räknat i reella volymer sjönk BNP per capita med 26 procent från toppnivån 1978 till 1986. Att det första folkliga upproret mot den nyliberala politiken genomfördes i Caracas i februari 1989 (flera år före Chiapas, Ecuador, Argentina,

Bolivia) hade denna materiella grund.

Även Chávez första år som president – med det lägsta oljepriset på 22 år – var ett år av ekonomisk nedgång: minus 6 procent. Efter ett par års återhämtning, följde sedan 2002 och 2003 med en arbetsgivarledd och USA-stödd militärkupp (som fattigbefolkningen besegrade efter 48 timmar) och – en likaledes arbetsgivarledd – stängning av oljeproduktionen under två månader. Första kvartalet 2003 nåddes den absoluta bottenivån: 38 procent under 1978 års BNP.

Sedan har den ekonomiska situationen ljusnat. 2004 var tillväxten 18,3 procent, 2005 10,3 procent och 2006 10,3 procent. Under första halvåret i år var siffran nästan 9 procent.

Satsningarna på skola, vård, omsorg, höjningen av minimilönen till den högsta i hela Latinamerika och offentliga investeringar har bidragit till att förstärka tillväxttakten. En annan framgång är halveringen av den officiella arbetslösheten. I juni 2003 låg den på 18,4 procent. Fyra år senare är den nere på 8,3 procent. Siffran är intressant mest för att den visar på en klar trend mot ökad sysselsättning. I Venezuela, liksom övriga Latinamerika, räknas även de som är verksamma i den otrygga, så kallade "informella" sektorn (utan avtal, försäkringar, reglerad anställning, etc) som "sysselsatta". En något intressantare siffra är att andelen som arbetar inom den "formella" sektorn av ekonomin stigit från 44 procent till 49,4

bild: Rolf Bergkvist

procent. I absoluta tal är det ökning från 4,72 miljoner personer till 6,06 miljoner.

Samtidigt har det varit en högkonjunktur som gynnat de privata, kapitalistiska företagen i landet. Faktum är att i det kapitalistiska Venezuela har den privata sektorn vuxit snabbare än den offentliga under de åtta senaste åren. År 1999 uppgick den privata sektorns andel av landets BNP till 59 procent – 2006 hade den ökat till 63 procent. Sedan uppgången började, andra kvartalet 2003, har bank- och försäkringssektorn expanderat med 240 procent, byggnadssektorn med 144, handel och service med 127 procent, kommunikationer med 99 och transportsektorn med 87 procent. Vinstnivån inom finanssektorn har legat på en internationell rekordnivå. Bankernas "normalavkastning" på sitt kapital har legat runt 33 procent. I vissa fall har den nått över 40 procent.

Med ett klassamhälles orättvisa fördelning av det som produceras lägger den rikaste femtedelen av befolkningen fortfarande beslag på 53 procent av inkomsterna i landet, medan den fattigaste femtedelen får dela på tre procent. Landets rikaste man, mediemagnaten Gustavo Cisneros, äger ensam tillgångar värderade till fyra miljarder dollar.

BORTOM OLJEBOOMEN

Men bakom uppsvinget ligger fortfarande framförallt det höga oljepriset på världsmarknaden. Så vad kommer då att hända? Har de borgerliga kritikerna rätt? Är det slut med den revolutionära processen i Venezuela om oljepriserna faller?

Det är svårt att göra en prognos för hur oljepriset kommer att utvecklas på världsmarknaden. US Energy Information Agency räknar i sin korttidsprognos från 10 juli i år med att oljepriserna kommer att ligga på 65,5 dollar per fat under 2007 och nästan 67 dollar under 2008. Instabi-

liteten i Mellanöstern är antagligen det som mest talar för ett fortsatt högt oljepris. Men säker kan man ju aldrig vara. Venezuelas regering har valt att räkna med ett lågt oljepris, som förutsättning för sin statsbudget. För 2006 baserade man sina budgetprognoser på ett försäljningspris på 26 dollar per fat. Det verkliga utfallet blev i snitt 60,20 dollar. För 2007 har man antagit ett genomsnittspris på 29 dollar per fat. Med tanke på att oljepriserna – när detta skrivs i september 2007 – har slagit nya rekord och nått 79-dollarsnivån så är det ingen luftig glädjekalkyl. Lägger vi sen till att regeringen valt att balansera statbudgeten (de kostnader man har för vården, skolorna etc täcks in med beskattning av oljeproduktionen och privatföretag) verkar risken för en snabb krasch på grund av oljeprisfall inte så stor. Däremot är problemet naturligtvis att det "överskott", som det höga oljepriset gett, har möjliggjort satsningar långt utöver det som budgeterats. Om världsmarknadspriset på olja sjunker till en låg nivå under en begränsad period kommer det fortfarande att finnas pengar till de reformer som inletts, men större investeringar både i Venezuela och de man utlovat i andra länder kan kanske bli svåra att fullfölja.

En kortare period av lägre oljepris gör antagligen inte så stor skillnad. Den officiella valutareserven är för närvarande omkring 25 miljarder dollar. Till det ska läggas innehav av utländska obligationer och de tillgångar utanför statbudgeten, som regeringen skulle kunna ta till i en nödsituation (PDVSA:s tillgångar i utlandet, utvecklingsfondens likvida medel, som placerats på utländska bankkonton etc.) Totalt – inklusive valutareserven – räknar man med att det rör sig omkring 40-45 miljarder dollar i ekonomiska reserver.

Chávez har avbrutit alla kontakter med Världsbanken, Internationella valutafonden och

Interamerikanska utvecklingsbanken. Med rätta har han betecknat dem som imperialistiska kreditinstitutioner och argumenterat för skapandet av en ny, internationell bank, Banco del Sur, som ska ge lån till en utveckling i hela Latinamerika. Regeringen har samtidigt, lite mer i tysthet, de senaste åren medvetet betalat av en hel del av den offentliga utlandsskulden till kommersiella banker. Totalt uppgår den nu till omkring 26 miljarder dollar. Enbart den valutareserv man har räcker alltså för att betala nästan hela utlandsskulden på ett bräde. Landets relativt låga skuldsättningen gör det således möjligt – med tanke på de oljetillgångar man kan ställa som säkerhet – att möta en eventuell ekonomisk kris med internationella lån.

STRUKTURFÖRÄNDRINGAR

Om den politiska viljan finns är det fullt möjligt att på kort sikt fortsätta satsningarna på välfärd och social utveckling även om oljepriset sjunker. För att reformerna i ett längre perspektiv ska kunna fortsätta förutsätter det dock en annan typ av samhällsstruktur. Det är en slutsats man kan dra inte bara av tidigare försök i Mexiko, Bolivia, Argentina, utan även av nedrustningen i Sverige och Europa, men framför allt av den ekonomiska sabotagepolitik som landets privata näringsliv tillgrepp under "general-lockouten" 2002-2003. Chávez har själv förklarat att lösningen ligger i att bygga ett nytt samhälle – att bygga en socialism för det 21 århundradet.

Så vad görs då för att börja förändra den grundläggande ekonomiska strukturen i samhället?

Under första halvåret 2007 har regeringen tagit över äganderätten av verksamheter, som betecknas strategiskt viktiga för hela samhället: oljeproduktionen, elektricitet och telekommunikationer.

kära läsare

I dagens läge, när mediemakten alltmer flyter samman med den politiska och ekonomiska makten, präglas den bild som i vardagslag förmedlas inte så sällan av tre "F": Förtigande, Förenkling och Förvrängning.

När mer eller mindre hela den etablerade pressen i våra basunerade ut att regeringen i Venezuela var i färd att "stänga en TV-kanal", och beskrev det som "ytterligare ett steg mot diktatur", när det i själva verket handlade om att denna TV-kanal inte fick något förnyat tillstånd i det offentliga marknätet, men att det stod den fritt att fortsätta sända över kabel eller satellit, var det ett tydligt exempel på förvrängning.

I sin artikel i detta nummer av Röda rummet skriver Rolf Bergkvist att fattigdomen i Venezuela under Hugo Chávez tid vid makten reducerats med en tredjedel och att 70 procent av befolkningen idag har tillgång till gratis sjuk- och hälsovård. Att man nästan aldrig i etablissemangsmedia kan läsa om detta är å andra sidan ett exempel på förtigande.

Täckningen av konflikten i den västsudanesiska provinsen Darfur – dit svenska militära förband sannolikt kommer att skickas om ett par månader för att ingå i en FN-styrka – är ett exempel på förenklad journalistik. I en undersökning om vilka tre ämnen som behandlades mest frekvent av svensk media under förra året hamnade Darfur på tredje plats – efter Irak och melodifestivalen. Trots att ämnet ägnas stort utrymme kännetecknas beskrivningarna av det politiska skeendet av förenkling. Att det bakom de humanitära tragedierna pågår ett storpolitiskt spel, där Afrikas naturtillgångar – inte minst olja – ligger i potten, det är fakta som man måste söka sig till kritiska vänstertidningar för att finna. Den sudanesiska regimens ansvar för svälten och dess stöd till Janjaweedmilisens övergrepp skildras i de etablerade medierna. Däremot får vi sällan veta något om att även rebellgrupperna i Darfur, och inte bara Janjaweed, utför övergrepp mot civilbefolkningen och om den komplicerade bakgrunden till de lokala konflikterna mellan folkgrupper och hur dessa hettas upp av stormaktsintressen – Darfur i en brännpunkt mellan konflikter om vattenhål och betesmark och geopolitisk rivalitet om oljekällor.

Vår övergripande målsättning är att i Röda rummet i någon mån kunna ge läsaren alternativa perspektiv vid sidan av etablissemangsmedias gigantiska flöde av förtiganden, förenklingar och förvrängningar.

Välkommen in.

/Redaktionen

I början av februari köpte regeringen, genom det statliga oljebolaget PDVSA, aktiemajoriteten i landets största elföretag, Electricidad de Caracas (EDC), för 739 miljoner dollar. EDC privatiserades så sent som år 2000 och ägdes nu till 82 procent av det multinationella bolaget AES, med huvudkontor i Virginia, USA. EAS betalade 1,6 miljarder dollar för EDC vid köpet och har under de sex år man ägt företaget gjort en vinst på drygt 1 miljard dollar. Köpet gjordes upp i godo utan några konfrontationer.

Några dagar senare nådde regeringen en liknande uppgörelse med det New York-baserade Verizon Communications Inc. Regeringen betalade 572 miljoner dollar för företagets aktiepost på 28,5 procent i Compania Anonima Nacional Telefonos de Venezuela (CANTV), landets största telekombolag som privatiserades 1991. Med aktieköpet fick regeringen äganderätten till 35 procent av aktierna och kontroll över den fasta telekommunikationerna i landet. Regeringen förklarade att man avser att bygga ut telenätet till hela landet och göra Internet-uppkoppling via bredband möjlig oberoende av bostadsort. Trots att CANTV har haft monopol på den fasta telefonin har bolaget valt att inte dra ledningar till de glesbefolkade delarna av landet eftersom det varit företagsekonomiskt olönsamt.

I slutet av februari presenterade Chávez ett presidentdekret för att nationalisera de oljefält som kontrollerades av utländska bolag i Orinocodeltat. Oljeutvinningen nationaliserades redan 1976, men med 1990-talets nyliberala politik "öppnades" utvinningen för utländska, privata bolag. Av landets totala oljeproduktionen på drygt tre miljoner fat per dag (varav hälften exporteras till USA) stod de privata oljebolagens utvinning i Orinocodeltat i början av året för omkring 500 000 fat. Även under Chávez regering har utländska bolag tillåtits delta i oljeproduktionen. Linjen har varit: Utländska bolag är välkomna att delta i utvinningen av olja i Venezuela, men bara som minoritetsdelägare i gemensamma joint ventures där staten har 60 procent av ägandet och därmed kontrollen.

I maj erbjöds brittiska BP, franska Total, norra Statoil och de USA-ägda Chevron, ConocoPhillips och ExxonMobil nya avtal för oljeproduktionen i Orinoco. Med undantag för de två sistnämnda amerikanska bolagen accepterade alla de nya villkoren. Med den nya ordningen ökar PDVSA sitt deltagande i oljeprojekten i Orinoco från 39 procent till 78 procent.

Redan 2005 påbörjade regeringen en överföring av oljetillgångar till statliga PDVSA. Då erbjöds de utländska företag som hade avtal avseende driften på andra oljefält att gå in i nya "joint ventures" som minoritetspartner. 22 utländska bolag med verksamhet på 32 fält antog de nya villkoren. Även den royalty som bolagen måste betala har höjts från en procent av omsättningen till 33 procent. Skatten på oljebolagens vinst har höjts till 50 procent. Sammantaget har alla dessa åtgärder ökat intäkterna till statsbudgeten med 5,8 miljarder dollar per år.

En enkel förklaring till att fyra av de sex storbolagen accepterade de nya villkoren är att det för närvarande finns få andra alternativ där de

kan investera. I många länder med oljeproduktion – Mexiko är ett exempel i Latinamerika – är privat oljeutvinning inte tillåten. Den får bara utföras av statliga bolag. De senaste åren har även trenden internationellt varit ett nationellt återtagande av olje- och gasproduktion. I Europa har utvecklingen i Ryssland varit det mest omskrivna exemplet, men det är inte unikt.

NY EKONOMISK MODELL

I juni presenterade Chávez "en ny ekonomisk modell" för övergången till en socialistisk ekonomi. En Central planeringskommitté tillsattes under ledning av vicepresident Jorge Rodriguez. Den är en permanent del av regeringen med det uttalade syftet att samordna nationell ekonomisk planering för att uppnå ekonomisk utveckling och självständighet. Tre månader senare började modellen konkretiseras. Under de närmaste två åren ska 200 "socialistiska" fabriker byggas upp. Fabrikena ska bland annat producera kemiska produkter, hälsovårdsprodukter, byggnads- och inredningsmateriel, delar till transportsektorn och livsmedel. En idé som presenterats är att fabrikena ska drivas av lokalbefolkningen, som genom sina kommunala råd bildar en regional enhet – en "kommun" – som kontrollerar produktionen. Däremot kommer fabrikena antagligen att finansieras av oljebolaget, PDVSA. Till att börja med handlar det om att bygga upp tio mejerier, tio fabriker för att förädling av majs, åtta plastfabriker och en fabrik för produktion av bildelar.

KOOPERATIVEN

Kanske är den nya "modellen" med statliga företag under kommunal kontroll ett resultat av det inte helt positiva utfallet av den kooperativa satsningen.

2004 bildade regeringen Ministeriet för Folklig Ekonomi för att genomföra kurser och erbjuda mycket förmånliga lån till kooperativ verksamhet. Hundratusentals människor, i det som brukar kallas den informella sektorn, skulle få en chans till ett mer stadigt arbete i kooperativ de själva bildade. Under 2005 åkte Chávez runt i landet och medverkade på möten – ibland direktsända på den statliga tv-kanalen – där lån godkändes till nybildade kooperativ. En stor majoritet av kooperativen hade inte fler än fem medlemmar (den lagstadgade miniminivån) och var ofta familjebaserade. I de fall de lyckades överleva har de framförallt utfört kontrakterat underhållsarbete åt det statliga oljebolaget eller åt regionala och lokala förvaltningar.

För tre år sedan verkade satsningen på kooperativ vara en prioritet för att få folk i arbete. Det är svårt att idag se den satsningen som någon odelad succé. Förra året angav regeringen antalet fungerande kooperativ till 140 000. I år uppger Ministeriet för Folklig Ekonomi att det finns 74 000. (En annan siffra som nämnts är så låg som 48 000). Bakom den negativa utvecklingen ligger flera orsaker. I de värsta fallen har de som sökte och fick pengar för att driva en verksamhet helt enkelt tagit pengarna och dragit. I andra fall har den "affärsidé" som låg till grund för kooperativet inte hållit. Det finns ett glapp mellan de många miljoner som satsats för att

utveckla den kooperativa sektorn och det reella utfallet i antalet bestående arbetstillfällen. Men trots detta finns det även en mängd positiva exempel – däribland några större producerande kooperativ som inte bara överlevt utan också blomstrar – som gett tusentals fattiga, maktlösa människor praktiska erfarenheter inför framtiden. Så en mer övergripande slutsats är, att även om små och medelstora kooperativ kommer att ha en plats i det socialistiska samhället, det politiska ledarskapet vill bygga kommer de inte att ha den omfattning som man tidigare hoppades på. Statligt ägda företag under någon form av demokratisk kontroll tycks nu vara den nya linjen.

ALBA – EN NY GRYNING?

De 200 ”socialistiska fabriker” som regeringen nu annonserar kommer att byggas med internationellt stöd – i form av teknisk personal från Brasilien, Vietnam, Iran och Kuba, som utbildar de som ska arbeta på fabriker – och som en del i det alternativ för handel och samarbete han förespråkar. Till skillnad från tidigare nationalistiska regeringar i Latinamerika har Hugo Chávez från första början lanserat sin bolivarianska revolution som ett internationalistiskt projekt i opposition till USA-imperialismens frihandelsavtal och nyliberala kapitalism.

14 december 2004 bildades Alternativa Bolivariana par las Américas, ALBA, av Venezuela och Kuba. Inledningsvis var det ett samarbete där Venezuela sålde billig olja i utbyte mot kubanska läkares tjänster. Venezuela levererar omkring 96 000 fat olja per dag till Kuba på mycket fördelaktiga villkor i utbyte mot ungefär 20 000 kubanska läkare som arbetar på de nyöppnade vårdcentralerna i de fattiga barrios. Detta har sedan följts av mer omfattande industriella projekt. I somras undertecknade de båda regeringarna en ny överenskommelse för att bygga fem gemensamma livsmedelsföretag med förhoppningen att minska importberoendet.

I april 2005 anslöt sig Bolivia – med den nyvalde presidenten Evo Morales i spetsen – till ALBA och i januari i år var det Nicaraguas tur, i samband med att Daniel Ortega från Sandinistfronten FSLN tillträdde presidentposten.

Från en annan del av världen meddelade Irans president, Mahmud Ahmadinejad, i juli att landet skulle vilja gå med i ALBA som ”observatör”. Sedan 2005 har Iran deltagit i finansieringen av flera ALBA-projekt. Det började med en gemensam traktorfabrik i Venezuela, som invigdes av Chávez och Ahmadinejad. Den producerar 5000 traktorer och jordbruksmaskiner per år. En del av de här nya traktorerna har redan transporterats till Bolivia som en del av biståndet och 170 nya traktorer mottogs för några månader sedan av Nicaragua där de fördelades bland jordbrukskooperativ. Den nicaraguanska regeringen har dessutom fått finansiell hjälp från Iran för att bygga en ny hamn (för 350 miljoner dollar) samt ett elkraftverk (för 120 miljoner dollar) för att lösa landets energikris. Nicaragua och Bolivia har å sin sida utfäst sig att öka exporten av kaffe, bananer och kött till Iran. Från Venezuela handlar det om en ökad export av bensin (även om Iran exporterar stora mängder

råolja har landet brist på egna raffinaderier).

De praktiska resultaten som uppnåtts inom ramen för ALBA har ökat intresset i andra länder, för närvarande främst i Centralamerika och Karibien: de små ö-nationerna St. Vincent, Antigua och Barbuda, Dominica samt Honduras. I Sydamerika har regeringen i Ecuador uttryckt intresse av att eventuellt ansluta sig.

Inom ALBA, men också via andra kanaler, erbjuder Venezuelas regering idag ett större direkt statligt stöd till övriga Latinamerika och Karibien än USA. Under 2007 handlar det om mer än 8,8 miljarder dollar i bistånd, subventionerad billig energi och finansiering av större industriprojekt. Detta kan jämföras med de tre miljarder dollar som USA genom gåvor och lån försåg regionen med 2005 (de senaste offentliga siffrorna).

Ett talande exempel är skyfallen som drabbade Bolivia tidigare i år. USA bidrog med en nödhjälp till ett värde av en och en halv miljoner dollar. Chávez svarade med att skicka flera grupper av biståndsarbetare, som under ett antal veckor bistod den drabbade befolkningen och ett materiellt stöd som var tio gånger större. Totalt handlar Venezuelas stöd till Bolivia under 2007 om 800 miljoner dollar.

En annan del av stödet går via den statliga utvecklingsbanken, Banes. Senaste åren har den öppnat lokala kontor i Bolivia, Nicaragua, Honduras, Guatemala, Haiti och Uruguay. I Nicaragua lånar banken ut pengar åt jordbrukskooperativ till fem procents ränta jämfört med de privata bankernas 35 procent (om de överhuvudtaget går med någon utlåning till fattiga bönder).

Venezuelas lån till övriga Latinamerika de senaste åren är även betydligt större än de internationella kreditgivarna Världsbanken och Internationella valutafonden, IMF. Förra året lånade vardera institutionen ut omkring sex miljarder dollar till regionen, men deras möjlighet att diktera den ekonomiska politiken i länderna har kraftigt minskat i takt med att regeringarna – trots kritik från folkrörelser och vänstern, (som anser att skulderna ska avskrivas, inte betalas, eftersom de tagits av olagliga, korrupta regimer till olagliga ändamål på ett olagligt sätt) – väljer att betala av sina skulder. Regionens skulder till IMF minskade från 49 miljarder dollar 2003 till 694 miljoner dollar i år. Även här har Venezuela spelat en aktiv roll. Den argentinska regeringens skuldbetalning till IMF har exempelvis finansierats av Venezuela genom statsobligationer, till ett värde av 5,1 miljarder dollar.

För att ytterligare öka det finansiella oberoendet har Chávez – som jag nämnde ovan – tidigare föreslagit bildandet av en ny, internationell bank – Banco del Sur. Den kommer att starta sin verksamhet under hösten med ett grundkapital på sju miljarder dollar från de deltagande ländernas (bland annat Argentina, Venezuela, Ecuador, Bolivia) valutareserver.

Det mesta av stödet är knutet till energiprojekt som också gynnar Venezuelas egen oljeindustri: ett helt nytt raffinaderi för 3,5 miljarder dollar i Nicaragua, ett annat oljeraffinaderi (för fem miljarder dollar) i Ecuador och stöd till elförsörj-

ning i Bolivia och Haiti. I New York – liksom i Boston – har 100 000 hushåll fått subventionerad olja för uppvärmning av sina bostäder. I London har oljestöd från Venezuela gett halverade priser på bussbiljetterna för 250 000 människor. Det beräknade värdet av den subventionerade oljeexporten till åtminstone 17 fattiga länder i den karibiska ö-världen – inom ramen för avtalet PetroCarib – uppgår till 1,6 miljarder dollar.

Ett uppenbart problem för att kunna gå vidare i denna regionala utveckling är de skilda målsättningarna med samarbetet de olika regeringarna har. Medan Chávez kallar USAs president en ”djävul” i FN:s generalförsamling sluter Lula nya, omfattande handelsavtal med samme president om etanolexport och ”vänsterregeringen” i Uruguay skriver på en överenskommelse som är så nära ett frihandelsavtal det går att komma. Medan Chávez framhåller initiativen som delar av ett alternativ till imperialistisk dominans och utsugning handlar det för presidenterna i Brasilien, Argentina och Uruguay mest om att gynna den egna nationella kapitalistklassen med fördelaktiga handelsavtal kring gas och olja. På kort sikt kan de här intressena sammanfalla. Brasilien ökade sin handel med Venezuela med 60 procent förra året. Att vidga utrymmet för de egna kapitalistiska företagen genom ökad handel på regional nivå står inte i motsatsställning till att också spela en större roll på världsmarknaden.

Det enda som på längre sikt skulle kunna undanröja denna diskrepans är att arbetare och bönder i andra länder med sin egen kamp tillsätter nya, antiimperialistiska regeringar, som är beredda att mobilisera till strid mot de ekonomiska makthavarna i sina egna länder – istället för att vara dessa kapitalisters och godsägares lydiga politiska tjänare.

Med viss modifikation gäller det även i Venezuela. Nya statliga företag i ett bibehållet kapitalistiskt klassamhälle kommer inte att leda till ett nytt solidariskt och humanitärt samhälle – en socialism för det 21 århundradet – om inte de miljoner människor som, mobiliserade av Chávez alla initiativ till handling och självorganisering, så framgångsrikt genomfört de sociala reformerna själva tar makten över produktionen. Det är bara genom en demokratisk kontroll underifrån som det är möjligt. Det betyder en utvecklad social och politisk klasskamp. En kamp som förutsätter en ny politisk organisering på nationell nivå.

Men det är ämne jag hoppas kunna återkomma till i annan artikel. ■

BRÄNNPUNKT DARFUR

– Ett nytt kallt krig om oljan

Före första världskriget stred dåtidens kolonialmakter om kontrollen över Afrikas råvaruresurser. Med penna och linjal delades kontinentens karta upp under Berlinkongressen 1884-1885. Gränsdragningarna fortsatte dock att vara ett konfliktkälla och 1898, vid Fashoda i dagens Sudan, drevs motsättningarna mellan England och Frankrike – den tidens starkaste imperialiststater – till ett direkt krigstillstånd. Denna tid brukar kallas för *The Scramble for Africa* (kapplöpningen om Afrika).

Frågan är om vi i dagsläget befinner oss i början av en ny kapplöpning om Afrikas rika naturtillgångar, en rivalitet mellan framför allt det nuvarande världssystemets hegemon USA och uppstickaren Kina? I nedanstående artikel försöker Vijay Prashad – med ett speciellt fokus på Darfur – att ge gestalt och bakgrund till denna motsättning.

I februari tillkännagav George W Bush att ett nytt enat stridskommando för Afrika skulle bildas. Efter flera år av överväganden bestämde sig slutligen Pentagon för att knäslätta det Afrikanska kommandot (Africom), vilket kommer att ta över ansvaret på denna kontinent från det Europeiska kommandot (Eurocom) och Centralkommandot (Centcom).

I juli utnämnde Bush General William "Kip" Ward till att leda Africom, som kommer att ha sitt säte i Tyskland innan det blir klart med dess afrikanska stationering (Liberia har öppet uttryckt en önskan om att vara värd för denna styrka). Bemötande kritik om att Africom söker militära lösningar på Afrikas problem säger Pentagons vice statssekreterare Therese Whelan, "det afrikanska kommandot uttrycker inte någon avsikt från USA:s sida att engagera sig direkt i Afrika. Det här handlar om preventiva åtgärder, inte om att föra krig".

Amiral Robert Moeller, som ledde uppbygget av Africom, slår fast att "kontinentens ökade vikt för USA – främst av strategiska- och ekonomiska skäl – nödvändiggör denna utveckling". De utlösande händelserna som aktualiserade Africoms bildande var den pågående krisen i Darfur och USA:s oförmåga att ingripa mot folkmordet i Rwanda 1994.

Däremot talar man mindre gärna om att en viktig faktor bakom etableringen av det nya militärkommandot är den betydelse som Afrikas naturresurser har för den amerikanska ekonomin och för de multinationella bolagen. I det sammanhanget går det givetvis inte att komma runt oljan.

I september 2002 publicerade New York Times en artikel med den talande rubriken, *USA friar till Afrika men tränar efter hemgiften; oljan*. Artikeln citerade statssekreteraren på

EN ARTIKEL AV VIJAY PRASHAD

Artikelförfattaren är professor på Trinity College, Hartford, Connecticut. Hans senaste bok är *Darker Nations: A People's History of the Third World* (New Press, November 2006)

energidepartementet, Spencer Abraham: "Energien från Afrika spelar en ständigt växande roll för vår säkerhet". Följande är citerades en före detta

Pentagontjänsteman i Wall Street Journal: "En avgörande uppgift för de amerikanska styrkorna (i Afrika) är att garantera att oljefälten i Nigeria, som i framtiden kommer att stå för över 25 procent av USA:s totala oljeimport, är under kontroll. Siffran 25 procent har tidigare figurerat i Det nationella underrättelserådets rapport år 2000 (då USA importerade 16 procent av sitt oljebehov från Afrika söder om Sahara).

Sedan elfte september har behovet av ett stabilt oljeflöde accentuerats. Historikern John Ghazvinians nya bok, *Untapped: The Scramble for African Oil* betonar att det inte bara handlar om att den afrikanska oljan är av hög kvalitet utan att det också är frågan om andra väsentliga politiska fördelar: de flesta afrikanska oljeländerna är inte medlemmar i OPEC, deras olja ägs inte av mäktiga statliga bolag och oljan är i hög grad belägen till havs. Även om inbördeskrig eller väpnade uppror bryter ut kan bolagen fortsätta att pumpa upp olja med liten risk för att sabotage, kriminell verksamhet eller nationalistiska spänningar lägger hinder i vägen.

FOKUS VÄSTAFRIKA

80 procent av världens nyupptäckta oljereserver mellan 2001-2004 finns i Västafrika, varifrån USA årligen anskaffar 12 procent av sitt totala behov. Västafrika är av en sådan avgörande strategisk vikt för USA att man öppet är beredd att tumma på de principer man menar sig värna när det gäller brott mot demokrati och mänskliga rättigheter. I april 2006 gav USA:s utrikesminister Condoleeza Rice sin "speciella vän" Ekvatorialguineas ledare, Teodoro Obiang, ett

varmt välkomnande, trots att hennes egna departement årligen anklagar hans regim för korruption, brott mot mänskliga rättigheter och valfusk. Ekvatorialguinea, ett av världens fattigaste länder, är kontinentens tredje största oljeproducent, olja vars leverans Bushadministrationen vill garantera. Av samma skäl har USA

sett mellan fingrarna med de brott mot mänskliga rättigheter som regimen i Nigeria är ansvarig för.

Under decennier har oljeregionerna i Västafrika varit "träskmarker av uppror" (som International Crisis Group uttryckte det i en rapport 2006). Kriget i exempelvis Nigerdeltat är en börda för såväl människor som samhälle – förutom de rena kostnaderna för förlorade oljeintäkter. Både Nigerias regering och den amerikanska oroas över instabiliteten och det har varit den nigerianska militärens uppgift att slå ner upproren. Resurskrigen i Kongo (om diamanter och coltan) och Västafrika (över olja) har satt kontinenten i brand. USA har än så länge engagerat sig i dessa konflikter genom de nationella afrikanska arméerna, som i allt högre grad utvecklats till de stora bolagens skyddsstyrkor. Det hela har draperats i dräkt av "krig mot terrorismen".

I och med Pan-Sahel initiativet 2002 stationerades amerikanska styrkor i Tchad, Mali, Mauretanien och Niger. År 2004 utvidgade USA sedan sin militära närvaro till Algeriet, Nigeria, Senegal och Tunisien och döpte om samarbetet till Transsahariska Antiterrorisminitiativet. Efter 11 september stationerade USA en specialstyrka på den tidigare franska militärbasen Camp Lemonier i Djibouti. I juli 2003 fick USA rätten att förlägga spaningsflyg till Tamanrass i Algeriet. Under täckmanteln av krig mot terrorismen har USA stationerat militära enheter på

flera håll i Afrika, och därmed indirekt kunnat intervensera i de alltmer hårdnande resurskrigen.

Den amerikanska regeringen är tystlåten om dessa förhållanden, men tankesmedjorna på högerkanten i USA har inte några sådana förbehåll. Heritage Foundation utövade under flera år påtryckningar för bildandet av Africom, något som bevisligen gav utdelning under Donald Rumsfelds tid som försvarsminister. I en rapport från 2003 med titeln: *USA:s militära stöd till Afrika: En bättre lösning* argumenterade Heritage Foundation: "Att skapa ett afrikanskt kommando är en viktig pusselbit för att Bushadministrationens välbetänkta strategiska prioriteringar för Afrika ska förverkligas. USA skall inte rädas att på ett kraftfullt sätt bruka sin makt när vitala nationella intressen ligger i vågskålen". Rapporten understryker att USA inte alltid behöver sätta in sina egna soldater: "Ett subkommando för Afrika ger USA ett militärt instrument för att engagera sig effektivt på kontinenten och samtidigt reducera behovet av egen direkt intervention". Africoms uppgift är att analysera underrättelsematerial, arbeta "nära civila och militära ledare", samordna träning och leda gemensamma övningar. Med andra ord ska USA göra de fredliga afrikanska militära styrkorna "inter-operabla", och då inte bara med amerikanskt krigsmateriell utan också utifrån USA:s intresse.

KINESISK OFFENSIV

På ett kinesiskt-afrikanskt möte i maj 2007 i Shanghai utlovade den kinesiska regeringen att bidra med 20 miljarder dollar för den afrikanska kontinentens utveckling. Madagaskars president Marcel Ravolamona kommenterade entusiastiskt: "Vi i Afrika måste dra lärdom av er framgång". I januari kungjorde det kinesiska utrikesministeriet att – till skillnad mot amerikanska och europeiska investeringar – ska Kinas ekonomiska utbyte med Afrika sträva efter en jämlik och uthållig utveckling. Tillträde för afrikanska varor på den kinesiska marknaden utan handelshinder och kinesisk finansiering av utvecklingsprojekt i Afrika är hörnstenarna i den kinesiska strategin. Med en låg nivå på biståndet från USA och Europa och med ett motstånd från dessa aktörer att kompromissa i frågan om skuldavskrivning för de afrikanska staterna välkomnades det kinesiska förslaget i många delar av Afrika.

De strategiska analytikerna i Washington ser med oro på Kinas ökade aktivitet i Afrika. För Vita Huset och Heritage Foundation är etableringen av Africom i lika hög grad riktad mot denna som ett led i kampen mot terrorismen på kontinenten.

Kina befinner sig inte i Afrika av några oegennyttiga skäl. En fjärdedel av landets råoljaimport kommer redan härifrån. De afrikanska regeringarna är väl medvetna om konkurrensen mellan

USA och Kina och har till viss del använt sig av den för att tillskansa sig egna fördelar; exempelvis när USA inte agerade tillräckligt snabbt på en begäran från Nigeria om att dess väpnade styrkor skulle utrustas med 200 patrullbåtar och annan militär utrustning vände sig Nigerias regering till Kina.

Ett nytt kallt krig har tagit sin början i Afrika. Den amerikanska regeringen har inte helt klarat av att svara upp mot Kinas ekonomiska initiativ. Istället har man siktat in sig på och kritiserat Kina för dess förbindelser med regeringen i Sudan. Kina har lovat att investera tio miljarder dollar i Sudan och 70 procent av landets nuvarande oljeproduktion går till Kina. Amerikanska oljebolag har däremot ingen rätt att göra affärer med Sudan på grund av det embargo som regeringen Clinton belade landet med 1997. Betydelsen av denna olja är dock större än den rent ekonomiska.

Kina har blockerat FN:s säkerhetsråd från att vidta åtgärder mot det pågående våldet i Darfur. Det globala trycket har emellertid nu tvingat Bejing att gå med på att ett speciellt sändebud (svensken Jan Eliasson, *översättarens anmärkning*) skickas till Sudan och att en viss press sätts på regeringen i Khartoum. (Säkerhetsrådet har antagit en resolution om att en blandad styrka – bestående av soldater och annan personal från FN och den Afrikanska unionen till ett numerär

av 26 000 – ska skickas till Darfur, ö:as anm.). De nära förbindelserna mellan USA och de politiska ledarskapen i Nigeria och Ekvatorialguinea är diplomatiskt motbjudande men inte hälften så tvivelaktiga som de mellan Kina och regeringen i Sudan. USA har därför kraftfulla argument att andraga gentemot Kinas påståenden att dess närmande till Afrika gynnar kontinentens utveckling.

VARFÖR DARFUR?

Sedan 1984-85 har den västsudanesiska provinsen Darfur befunnit sig i en utdragen kris. Torkan dessa år gjorde det svårt för boskapsskötarna att finna beten till sina kamelhjordar. Strider om tillgång till landområden pågick under två decennier innan en militärt stark, men splittrad islamsk regering i Khartoum började beväpna de fattigaste stammarna i Darfur, som hade börjat återta sin självkänsla med hjälp av en hätsk herrefolksideologi – härvid understödd av en grupp som gick under namnet Tajamu al Arabi eller Arabisk samling.

Med Khartoums stöd satte dessa stammar igång ett våldsamt stormanlopp mot de i området bosatta jordbrukarna. Över en miljon människor har flytt till Tchad och FN uppskattar att omkring 70 000 har dödats. FN kallar denna situation i Darfur för ett ”brott mot mänskligheten”, emedan USA på tvärs mot den gängse definitionen benämner det som ett folkmord. Under en tid förmådde Afrikanska unionen stabilisera situationen, trots att man inte lyckades få till stånd någon politisk lösning. Afrikanska unionen (som bildades 1999 och som 2004 skickade en fredsstyrka på 7000 man till Darfur, ö:as anm.) hade varken den finansiella eller logistiska kapaciteten för att ro projektet i land. EU, som betalade styrkans löner, började att – utifrån påståenden om bristande redovisning – hålla inne medel, vilket steg för steg beseglade operationens öde.

Professor Mahmood Madani från Columbia University, en av världens ledande experter på dagens Afrika kommenterar: ”Det pågår en samordnad strävan att överföra kontrollen över varje form av interventionsstyrka i Darfur från länder inom Afrika till länder utanför Afrika”. USA och EU är med andra ord måna om att kontrollera utvecklingsförloppet i Afrika och att förhindra att någon inhemsk mellanstatlig kraft tillägnar sig erfarenhet eller får åtnjuta den prestige som ett lyckosamt ingripande skulle medföra. Den Afrikanska unionen har skadeskjutits i syfte att USA ska kunna träda fram som räddaren i nöden för Darfurs hårt prövade folk.

Under tiden spelar det USA i händerna att kampanjen för att rädda folket i Darfur fokuserar på Kinas roll och, som det ofta framställs, ett ”arabiskt” angrepp på ”afrikaner”. Rädda Darfurkoalitionen i USA har exempelvis publicerat en rapport om *Det dödliga samarbetet mellan Sudan och Kina*, men man säger ingenting om USA:s roll i underminerandet av den Afrikanska unionens fredsöversök. Koalitionen är mer sofistikerad än att hemfalla till den arab-afrikanska förenklingen, men bland medlemsor-

ganisationerna finns det grupper som är mindre nogräknade, exempelvis en indisk som inte tar avstånd från moderorganisationens inblandning i massakrer på muslimer i Indien.

Rädda Darfurkoalitionen, vilket är den största amerikanska paraplyorganisationen, bildades 2004 – framdrivet av USA:s Museum till Förintelsens åminnelse och Den judiska världsorganisationen. Människor som blivit intresserade på grund av koalitionen ansträngningar är väl medvetna om vad som händer i Darfur. De står för ett eftersträvansvärt engagemang, speciellt om det kan leda fram till ett elduppehör och slutligen ett fredsavtal i Darfur. Men rörelsen verkar inte ha någon reell strategi för att uppnå det, förutom att sätta press på Kina och stämna in i kören – tillsammans med den amerikanska regeringen – om att genomföra hårdföra åtgär-

Kristof på New York Times ledarsida för upprättandet av en USA kontrollerad flygförbudzon över Darfur. Det skulle kunna bli första steget i en militarisering av omvärldens reaktioner på en alltmer tilltrasslad konflikt där nu även splittrade rebellgrupper börjat attackera personal från humanitära organisationer.

I maj skärpte USA ensidigt sina sanktioner mot Sudan och Bush lovade att lägga fram förslag på en ny resolution i FN:s säkerhetsråd. Att Africoms första överbefälhavare är samma man som ledde operationen Restore Hope i Somalia 1993 är ett illavarslande tecken. Skulle en attack med kryssningsmissiler mot Khartoum (en repris på 1998) och en invasion av Darfur vara en lösning på den nuvarande krisen eller skulle det bara skapa ett Irak i Afrika?

Kinas premiärminister Hu Jin-tau tillsammans med Sudans ledare Omar Bashir

der gentemot Khartoum. Man bortser från hur komplex konflikten i Darfur är till sin natur.

HUMANITÄR INTERVENTION

Ledarna för Rädda Darfurkoalitionen och Nätverket för intervention mot folkmord är alla liberala demokrater som hade någon form av roll i Clintonadministrationen. Darfurkampanjen möjliggör för dem att distansera sig från Bushadministrationens excesser och samtidigt bibehålla ett väsentligt element i Clintons utrikespolitiska arsenal; ”humanitär intervention” (som i Kosovo). Av det skälet har dessa organisationer börjat resa parollen ”USA ut ur Irak och in i Darfur”. Privata välgörenhetsarméer som International Peace Operations Association och privata säkerhets- och militärföretag som Dyncorp International kräver att från Tchad få korsa gränsen till Sudan och leda operationer mot den Khartoumstödda Janjaweedgerillan.

Talet om ”flygförbudzoner” och sanktioner är inte bara tomt prat utan något som kan bli verklighet. 16 juli argumenterade Nicholas D.

Översättning: Anders Karlsson

Artikeln ursprungligen publicerad i den indiska tidskriften Frontline

Fakta Darfur

Beläget: Västra Sudan (en femtedel av Sudans yta)

Yta: 510 000 km² (Sverige 450 000)

Folkmängd: 7 miljoner

Historia: Darfur var självständigt sultanat från slutet av 1300-talet fram till 1874. Var även självständigt 1898-1916. 1916-1956 tillhörde Darfur det av England kolonialiserade Sudan, från 1956 en del av det självständiga Sudan.

Naturresurser: Bland annat strategiska tillgångar av olja och uran

Etnicitet: En rad olika folkgrupper, varav en del är bosatta jordbrukare och andra nomadiserade boskapsskötare.

Religion: Islam.

VANMAKTENS KLARSYN

När Lars Forssell dog i juli i år prisades hans gärning för dess mångsidighet och stora spännvidd – mellan akademi och schlagerfestival. Per-Olof Mattsson har återvänt till en i nekrologerna mindre omnämnd gärning; den politiske diktarens.

När Lars Forssell dog den 26 juli blev mina minnen, kanske framför allt hörselminnen, av honom och hans texter allt fler under de följande dagarna. När raderna ur Forssells översättningar av franska visor för tillfället sjunkit undan, började jag fundera över hans diktsamlingar och pjäser. Bland allt som Forssell publicerat sedan debuten 1949, var framför allt en diktsamling som fastnat och gjort avtryck: *Oktoberdikter* (1971).

Den kände socialdemokraten Enn Kokk, som på 1970-talet var s-ledningens knölpåk när det gällde vänstern till vänster om Vänsterpartiet, har skrivit en personlig och intressant kommentar om Forssell på sin blogg (se <http://enn.kokk.se>). När jag läser Kokks långa text inser jag varför jag själv just fastnat för *Oktoberdikter*.

Kokk skriver så här: ”Mer tveksam är jag, trots de obestriddliga poetiska kvaliteterna, av politiska skäl till *Oktoberdikter* från 1971 med dikter som ’Lenin talar till arbetarna’. Men inte heller här uppträder Lars Forssell som plakatpoet.”

Nej, Forssell var ingen plakatpoet, även om han ibland kom farligt nära klichéer av olika slag. Men Kokk delar alldeles uppenbart inte Forssells politiska hållning som den kommer till uttryck i *Oktoberdikter*. Det kan man förstå. Kokk är ju socialdemokrat och det skulle förvåna om han delade Forssells bild av Lenin och världens tillstånd som den formulerades 1971. Men vad var det Forssell gestaltade i *Oktoberdikter*?

FRANSKA VISOR

Det följande är ett försök till politisk omläsning av *Oktoberdikter*. Det är framför allt några spår som är intressanta, och för att komma fram till kärnan i *Oktoberdikter* är det nödvändigt att ta en omväg över den tidige Forssells tolkningar av franska visor.

Skådespelerskan Ulla Sjöblom spelade 1958 in flera av Forssells tolkningar av franska visor. Sångernas popularitet berodde både på texterna och Sjöbloms speciella sätt att sjunga. En av de två tre mest kända blev Forssells tolkning av Boris Vians *Le Déserteur* (1954), som förbjöds av franska censuren. Med titeln *Jag står här på ett torg* har den blivit en av de mest kända pacifistiska visorna på svenska.

De tredje och fjärde stroforna i Forssells svenska version är oförglömliga. Jag minns att jag redan som barn slogs av allvaret och djupet i orden:

O, säj, Ni som är här,
vad skulle Ni då höra,
vad skulle Ni då göra,
om den som Ni har kär

blev borta i ett krig
till ingen, ingen nytta
där människor blev förbytta
som djävlar med dig.

Forssell hade en förunderlig förmåga att använda mycket slitna poetiska uttryck och bilder utan att det blev platt fall. I femte strofen använder han det rätt banala uttrycket ”det regnar i mitt hjärta”, där regnet förstärker gråtens omfattning och intensitet. Men översättningens starkaste strofer är den sjunde och åttonde:

För den som jag höll av
har stympats, bränts och sargats,
förlorats, glömts och kastats
med andra i en grav.

Vem spelar detta spel
med blod och svett och tårar,
med kulsprutor och bårar...
Jag vet att det är fel.
Ni vet att det är fel.

Textens jag vänder sig sedan till presidenten och ställer utifrån sin position som okunnig om ”storpolitiken” – ”Jag vet att jag är dum” – sin för överheten så förödande fråga:

Vem är det som ställt till
så vi som är som andra
ska slåss emot varandra
fast ingen av oss vill?

Den strofen formulerar på ett genialt och för alla begripligt sätt vad som är fel med imperialistiska krig, i Vians text det franska kolonialkrig som just intensifierats i Algeriet och kanske även det just avslutade i Vietnam. Vians text är pacifistisk, liksom mycket annat i fransk vistradition, men tanken att den andra sidan – vietnameser, algerier, och så vidare – förde ett berättigat krig var knappast aktuell utanför smärre kretsar av revolutionärer och antiimperialister. Den pacifistiska tendensen är på sitt sätt ännu tydligare i den franska texten. Forssell ändrade genus på den som talar; den manlige desertören hos Vian blir hos Forssell en kvinnlig röst som talar om sin älska-de som utplånats av kriget.

Forssell gjorde en tolkning till av Vians text som spelades in av Cornelis Vreeswijk under titeln *Desertören* (på skivan *Visor, svarta och röda*, 1972). Den nya tolkningen är mer trogen

originalet men saknar den naiva och troskyldiga position som är så framträdande i den första. I Ulla Sjöbloms inspelning av den första versionen är den pacifistiska tendensen helt i samklang med 1950-talets försiktiga islossning ur det kalla krigets frostgrepp. Den tog sig ofta uttryck i protester mot krig och kärnvapen, eller också i en vändning bort från Europa och USA och mot tredje världen.

Den andra versionen av Vians visa tillhör den period som också blev tillkomsttiden för dikterna i *Oktoberdikter*. Den stämmer också mer överens med den tidens vänster, där språkbruket hårdnat från det ”naiva och troskyldiga” 1950-talet. I tolkningen 1972 heter det, med ett helt annat tonfall:

Jag är förbannat trött
på all er propaganda
om truppens goda anda
Den får mig att se rött
Den får mig att se blod
att höra hur ni skryter
när blod och tarmar flyter
om era pojks mod

bild: Idar F. R. Belfrage

Min tapperhet är slut
Jag tänker desertera
och göra det som flera
än jag funderat ut

Desertören "kastar... pistolen" – "och öppnar krig mot nöden". Han är knappast någon medveten revolutionär utan en som med avsky vänder sig bort från det militära – och häri finns den pacifistiska tendensen kvar. Mer trogen originalet men mindre intressant som poetisk visa, så kanske man kan sammanfatta skillnaden mellan de två versionerna.

Ulla Sjöbloms inspelning blev så ofta spelad och uppskattades av så många att det naturligtvis är svårt att tränga undan den med nya inspelningar. Det finns något speciellt i hennes tolkning av visan som fortfarande efter ett halvt århundrade kan fånga lyssnare. Lyssna på nyutgåvan på CD (*Ulla Sjöblom sjunger Sonja Åkes-*

EN ARTIKEL AV PER-OLOF MATTSSON

Artikelförfattaren är litteraturvetare vid Stockholms universitet.

son och Lars Forssell, 1993), så förstår du.

DE FATTIGAS PIANO

Den andra tolkningen av en fransk visa som Forssell översatte på ett sätt som nu efter 50 år kan kallas klassiskt är *De fattigas piano*, vars franska original skrevs av Léo Ferré (*Le piano du pauvre*). Här befinner sig Forssells tolkning närmare originalet och fångar Ferrés anarkistiska och lätt absurda syn på livet.

De fattigas piano klinkar på barer överallt i Europa och lockar till dans och glömska av bekymmer och besvär: "Kom låt oss dansa runt/och prata lite strunt/nånstans bland folk och katter...", som det heter i den rytmiskt effektiva refrängen. En av de fattigas underhållare är "en liten, sliten en", som har "stora blan". Han är "allas vän" och svänger med sin käpp och "tar en liten stepp" och lyssnaren förstår omedelbart att detta är Charlie Chaplin, som Forssell för övrigt skrivit en hel bok om (1953).

De fattigas piano hörs i Paris och "ger rytm åt hela stan" och texten räknar upp en rad viktiga namn i den franska vistraditionen: poeten Prévert som skrev så många vistexter, sångaren Louis Mariano och Maurice Chevalier – en av sin tids stora underhållare – och slutligen Piafs efterföljare Patachou.

Långt fram i texten sänker Ulla Sjöblom plötsligt rösten och talar nära och intimt till lyssnaren: "Sitt nära, kom nära intill mig!" Läs något för mig, säger hon och vill höra *The Hollow Men*, en dikt av den ärkekonserverade poeten T.S. Eliot som var lyrikens främsta ikon efter andra världskriget. Mot den bakgrunden – de ihåliga männen – påminns lyssnaren om det gångna seklets vapen – kulsprutor och stalinorglar – som också blivit "de fattigas piano" men som nu ersätts av vätebomben:

Nu har dom andra knep
än orglar, hjul och rep
för nu så har dom väte,
som sås i koncentrat
och blir miljoners mat
under ett kusligt läte,
värre än själva fan å
mot det är åskans knall
DEN FATTIGES PIANO
en lärka i en tall!

De två geniala vistexterna pekar på i vilken tradition Forssell kände sig hemma under 1950-talet. Han skulle dock gå vidare och på djupet brottas med sin egen ställning i en värld som snabbt förändrades.

RADIKALISERING

Lars Forssell tillhörde en relativt stora grupp av kulturarbetare som under 1960-talet drogs med vänsterut i den allmänna radikaliserings. Han och många andra – Monica Zetterlund, Hasse å Tage, Erland Josephson, för att bara nämna några – rörde sig kring den tidens vänsterparti (VPK) eller socialdemokratins vänsterflygel. Upprop undertecknades och protester organiserades.

Men den antiimperialistiska kampens intensifiering tvingade fram mer bestämda ställningstaganden: kapitalismens vara eller icke vara, och vad den skulle ersättas med, och vem som hade

intresse av att den störtades. Vid den här tidpunkten drog sig en del tillbaka eller höll sig kvar på sin inmutade kant.

Men det förefaller som om Forssell, trots sin gediget borgerliga bakgrund, företog ett allvarligt försök att gå vidare i sin radikaliserings. Det var nog inte bara Enn Kokk som blev förvånad och upprörd när Forssell 1971 publicerade sina *Oktoberdikter*. Bilden av Lenin på omslagets framsida gjorde det klart att det inte handlade om några höstdikter, vilket annars månaden oktober kunde leda tankarna till.

Samlingen är indelad i sju avsnitt av skiftande längd och innehåll. Den rubriklösa inledningsdikten, som för säkerhets skull också är kursiverad rakt igenom, anger den position ur vilken dikterna skrevs.

Tidens radikaliserings och den antiimperialistiska kampen ute i världen ställer krav på dikteren:

min skräck tar skydd bakom trädet
när jag ser gerillans gevär bakom trädet
och hur det flyter av andras blod

Poeten skyggar för våldet och "vill stanna i redet", men den stora frågan kvarstår:

som ett hot:
Är du med eller mot?
Jag är med.
Jag är med om saken är god.
Är det svar?

Forssell hycklar inte någon militant hållning som saknar grund hos honom själv. Han vill skrika mot "en makt som jag tror är en övermakt". Samtidigt vill han "vara i fred" och bli kvar i sitt rum – "rädd och krum" – "och försöka dränka de blödandes skrik/i kammarmusik". Hans "rot" är "förvirring och rädsla".

Inledningsdikten ställer det poeten själv och andra sysslar med – "Vi mal på vår sång om det timliga" – mot "sången som andra/har sjungit i generationer/den nödvändiga och orimliga/och sista revolutionen!" Revolutionen är alltså både nödvändig och orimlig. Det är kring den paradoxen som Forssells dikter rör sig i *Oktoberdikter*.

Samlingens första del – *Frys punkt* – börjar på en mycket basal nivå. *Rättvisan* har skurit av diktens jag tungan. Radikaliserings krav på att ta ställning hotar, med andra ord, att tysta poeten genom stympning. I andra delen – *Djävuls predikan* – förs i den inledande texten resonemanget på prosa med predikande ton. Den mynnar ut i ett vanmaktens credo: "Det är vanmakten som ser med klara ögon, det är vanmakt som kan." Budskapet är paradoxalt: "Gör er till herrar [...] över er egen vanmakt." Vanmakten är "en oförbrukad makt."

Vanmakten föds ur den skepsis som så ofta möter socialister som vill förändra världen. De revolutionära hjältarna framstår i dikten närmast som helgon: "de goda döda", de som "gjort gott och ingenting annat än gott", som samlat människor kring sig och "tänt ett hopp i deras ansikten". Men hoppet slocknade "i samma ögonblick/de upphörde att tala" och arvet efter de stora omvandlades till hat, som

sedan blev till "mord". Djävulen argumenterar i enlighet med det resonemang som varit så vanligt bland socialismens motståndare: idealen kan vara fina och värda att sträva efter, men när revolutionen segrat börjar den äta sina egna barn. Revolutionärerna tar död på varandra. Man behöver bara se på den engelska, den franska och inte minst den ryska revolutionen. Så brukar argumenten låta.

ULJANOV

Den tredje delen av *Oktoberdikter* bär rubriken "Uljanov", det vill säga det namn som den vi känner som Lenin föddes med, innan han blev revolutionären Lenin. Här möter vi alltså den förväntade huvudpersonen i diktsamlingen.

I den inledande prosatexten möter vi tsarernas Ryssland, den "sjuka ordning" där den blödar-sjuka tronarvingen "tjöt efter bot" och "en munk som tydde allt till det bästa, till förtryckarnas fromma", det vill säga Rasputin, styr bakom kulisserna. Tsarens krona är "ogärningarnas krona" och "babblet regerar". Rasputin

skänker allmosor åt folket, men aldrig rättvisa.

Dåtidens Ryssland knyts samman med den senare delen av 1900-talet: "vi känner igen det, folket, utanför Kreml och Vita Huset där det står i mörkret och ser in i mörkret/på de dukade bordet vid vilka svin äter svin." För att poängen inte ska gå förlorad avslutas texten med konstaterandet: "Vi känner igen oss." Poeten pekar ut kontinuiteten mellan då och nu, det vill säga 1971. På samma sätt som då, i Ryssland, är det nu, med USA-imperialismen tydligt utpekad, är det "svin" som "äter svin". Formuleringen är stark och kraften fortfarande kännbar: De styrande är svin.

Den följande texten vrider och vänder på klichéernas bild av Lenin. Grymheten, påstås det ofta, skulle vara synlig redan i Lenins utseende: "de mongoliska kindknotorna" med dess anspelningar på mongolernas härjningar och Djingis Khan. Dikten svarar bekräftande på frågan om Lenin var grym, men vänder på resonemanget och specificerar grymheten som riktad "mot de grymma", det vill säga förtryckarna.

Här berörs också de uttalanden av Lenin, för

det mesta telegram som skickats i all hast under inbördeskriget, som vittnar om en viss hänsynslöshet. De texter av Lenins hand som Richard Pipes och andra dragit fram på senare år, är alltså inget nytt!¹

Hur förklarar då poeten Lenins hänsynslöshet, om vi nu ska anamma den beteckningen? Lenin jämförs med räven, för vilken ingenting är lek: "han var räven bland hundarna." Vi påminns om den moderna tidens blodiga episoder genom det blodiga slaget vid Verdun under första världskriget och nazisternas utrotningsläger Dachau. Inför den blodiga historia vi genomlevt, återstår inget annat än "uppror med de upproriska". Det var sådana som Lenin som "stack mörkret i brand [...] och gav de förtryckta röst".

Vi får sedan en bild av alla de ryska män och kvinnor ur samhällets understa skikt och klasser som väntar på ett tåg och det tåget kan i sammanhanget bara vara det med vilket Lenin anländer till Finlandsstationen i Petrograd i början av april 1917. De väntar med öronen tryckta mot rälsen. Lenin anländer alltså som uttryck för en omfattande rörelse i det ryska folket. Det är inte konspiratören Lenin, det är Lenin som frälsaren: "Han kom. Oktober kom/med röda blad."

Nästa dikt låter en namnlös bonde komma till tals. Godsägaren tog hans själ – i Ryssland kallades de livegna för själar – och bonden slog i sin tur "honom glatt ihjäl". Han ska hängas och ber om att hans kropp ska malas till mjöl för att mätta barnen. Den korta dikten fångar i ett enskilt, namnlöst öde det liv som den stora majoriteten ryssar tvingades framleva i aristokratins och kapitalets skugga.

Vi möter sedan den unge advokaten Uljanov – Lenin verkade en kort tid som advokat innan han blev yrkesrevolutionär – när han börjat agitera bland arbetarna. Dikten använder advokatens yrke i överförd mening: han kallas lagvrängare och han lovar att "vränga" lagen "ut och in/om det kan hjälpa någon/den skrivits för att krossa!"

Lenin får själv tala i den följande dikten, och tidpunkten bör vara efter Oktober. De bildade, maktens hantlangare, behöver ibland medlidande, eftersom de står utanför den nya gemenskapen. Kamraterna han talar till är "innanför" och talar "fattigdomens världsspråk". Den bildade överheten har passerats av utvecklingen och försöker "göra sig gemena" för att smälta in. En del av dem "måste dö/och andra rymmer till Paris". En tredje grupp, de som blev kända under beteckningen "medlöpare", bönar och ber: "Får vi leka med/i er revolution?"

De rika och privilegierade tror att revolutionen är ett sällskapsspel och därför bör de skänkas en medlidandets tanke. Vi ska senare se att detta har en vidare innebörd med konsekvenser även för poeten själv.

I dikt efter dikt låter poeten Lenin formulera en grundläggande tanke: Det är de fattiga och förtryckta, de förtrampade, som har sanningen. Sanningen har bränts in på deras kroppar av den hårda verklighet de tvingas leva i.

DEN ENKLA SANNINGEN

Forssells gestaltning av Lenin har en röd tråd: sanningen är enkel. ”Du vaknar på orättvisans sida/eller på rättvisans/Så enkelt är det”. Revolutionen handlar om de enkla människorna. I en av dikterna sägs att revolten inte kan grundas ”på ett snorkigt förakt för den plikttrogne/den lille skrivaren som springer längs gatan/andfådd, rädd för att komma försent”. Han är en överlevare som lärt sig undfallenheten som taktiskt vapen i vardagens kamp om brödet. Men ”en dag” kommer hans vrede att stå i proportion till hans ”tappa undfallenhet”. Det är kontoristen ”med sliten kappa och veka händer” och ”arbeterskan vid cementfabriken/med flottig kjol/och grova händer” som revolutionen måste förlita sig på. Här finns tydliga hänvisningar till Gogols berättelser om de förtryckta ämbetsmännen längst ned i hierarkin. ”Läs er Gogol”, uppmanar poeten. ”Lär av er Gorkij”, påminner han och syftar på Gorkijs alla berättelser om de fattigaste av de fattigaste.

I en av samlingens centrala dikter inleds texten med en kommentar om första maj. Den dagen excelleras det på många håll i revolutionär retorik, vilket var ännu mer sant 1971 än idag. Forssell ställer återigen två hållningar mot varandra: de som säger att revolutionen aldrig kommer, och de som ständigt hör dess bankande på dörren. Båda hållningarna avvisas och istället är det nödvändigheten som driver fram revolten. Optimismen avvisas, liksom pessimismen; det är revolutionen som det finns ”skäl” för.

”Folkets makt är en fågel” medan maktlystnaden är ett ”monstrum med dubbelhuvud”, heter det vidare i en av dikterna. Och vi närmar oss nu frågan om revolutionens byråkratisering, dess urartning och den finns där i form av onskan, maktlystnaden inom oss alla. Maktlystnaden växer upp överallt där människor finns, hävdar poeten och varnar för ”kamrat Stalin/inom oss alla”. Det enda autentiska citat av Lenin som förekommer i boken är just ett som berör brytningen med Stalin 1922 efter att denne varit oförsämd mot hustrun Krupskaja.

Hela det långa avsnittet ”Uljanov” avslutas sedan med en dikt där den döende Lenin formulerar sitt arv: ”Blås ständigt upprorets eld till liv.”

JORDENS FÖRDÖMDA

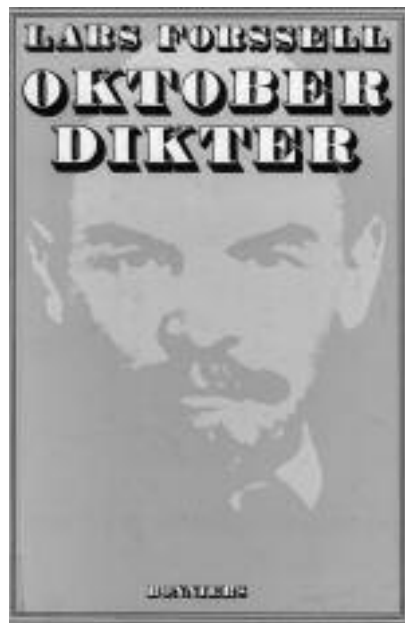
I det näst sista avsnittet – ”Slaktarsånger” – inleder Forssell med ett citat ur Jean-Paul Sartres förord till den nu åter aktuella boken Jordens fördömda av Franz Fanon. Det är en drabbande mening: ”Infödingarnas fäder talade bara till oss, deras söner anser att det inte ens lönar sig att tala med oss.”

Problemet ställs här på sin spets utifrån dikotomin de intellektuella, sådana som Forssell själv, och de fattiga folkmassorna i tredje världen. I det här avsnittet blir Forssell samtidskritisk, eller snarare samtidsatirisk. Här finns journalisten som anklagas för sin skenradikalism, sin opportunist – varje morgon ser han efter hur vindmätaren står: höger eller vänster? Hela han är en vindmätare som tjänar ”lögnmaskineriet”.

Därefter hudflängs kritikern som blev radikal i ”förrgår”. Mot god betalning uppträder han

som en vänsterversion av den avskydde Carl David af Wirsén, som för hundra år sedan förföljde många svenska författare. Det råder ingen tvekan om att Forssell här har tänkt på konkreta namn i tidens kritikerskara: Kritikern ”gycklar med institutioner” samtidigt som han ”själv [är] en institution”.

Men också poeten själv är ”hora/och legoknekt.” Dikten slutar med en uppmaning:

Läs hos Fanon
vad de fördömda vill dig.
De talar om dig.
Aldrig till dig.

Det är en föga optimistisk syn på den egna verksamheten som Forssell formulerar. Den egna blicken är ”Maktens ögon/i troskyldigt skick”. Även poetens ”förfinade själ/tillhör en Herre/över en träl.” Finns det då ingen utväg? ”Läs Fanon/och håll dig hemma” där du kan fortsätta att låtsas att du deltar i den stora kampen, är poetens svar.

Poeten och de intellektuella är, oavsett hur ärliga och välmenande de är, utestängda från de förtrycktas kamp. Deras sociala ställning och geografiska lokalisering placerar dem per definition utanför. ”Oktober har kommit/För oss är det höst”, skriver Forssell och ger månaden oktober ännu en innebörd. Poeten och hans likar är en del av den gamla värld som då, när dikten skrevs, tycktes vrida sig i sina dödsryckningar:

Det gryr en dag
för jordens fördömda
den morgon då du
och jag är glömda.

Men diktsamlingen slutar inte med denna svartsyn utan griper tillbaka på huvudtemat Lenin och Oktober. Det sista avsnittet bär rubriken *Lenin talar till arbetarna* och här låter Forssell den ryske revolutionären få sista ordet. Lenin vänder sig till handens arbetare – varvsarbetare, snickare, murare, svarvare, sjömän – och talar om sin dröm: ”världen som ett skeppsvarv/där vi skall bygga oss en farkost/med egna händer, utan mellanhänder”. Avslutningen för osökt tankarna till Gamla testamentets Noa, eller Noak som Bellman kallar

honom, som byggde sin ark för att rädda vad som räddas kunde inför den annalkande syndafloden.

LENIN KONTRA EN DÖENDE VÄRLD

Lars Forssell hade sina litterära rötter på två håll. Det var dels den modernistiska lyriken, dels en brokig folkslig kulturtradition där franska visor, Chaplin och mycket annat fick plats. I den folksliga traditionen fanns mycket av det vi kan kalla efterkrigstidens tredje ståndpunkt, där de enkla människornas visdom ställs mot de stora maktblocken.

Men denna folksliga tradition med sina europeiska rötter blir inte lika självklar när den antikoloniala kampen intensifieras under 1960-talet. I början av 1970-talet framstår både den och den modernistiska lyriken som perifer. De tillhör en döende värld. Istället är det Lenin som träder fram som den som utan förbehåll accepterade de stora massornas revolt mot sina förtryckare. Men Forssell är också medveten om den ryska revolutionens öde. Han varnar för byråkratin förkroppsligad i Stalin, som inte är onskans representant utan bara en symbol för den Stalin som vi alla har inom oss.

Det är onekligen en intressant positionsbestämning Forssell gör i den här samlingen. Vi befinner oss långt ifrån alla 1900-talets radikala plakatpoeter som aldrig ser komplikationer och problem. Deras revolution och dess ledare är retuscherade bilder. Men skönmålningar och panegyrik är inget för en riktig poet som Forssell. Han utgår istället från upplevelsen av sin egen roll i världen och den förtvivlan och det lidande som det framkallar.

Det är inga vetenskapliga analyser poeten serverar. Det framstår nu – 35 år senare – som ett både personligt och av tiden präglad uttryck för en viss fas i många intellektuellas sätt att hantera upptäckten av de stora folkmassor som halvsvaltande och förnedrade vägrade böja sig för kolonialism och imperialism.

När Lars Forssell framträdde i offentligheten verkade han för det mesta vara en frytlig och glad person. Men han dolde aldrig att det där mellan fanns djupa dalar och att alkoholen blev det medel han använde för att hålla sig uppe. Oktoberdikter bär tydliga vittnesbörd om förtvivlan: Poeten tillhör själv den gamla världen, men det som skiljer honom från många av sina likar är att han är klarsynt och medveten om sin belägenhet. Genom sina dikter gör han vanmakten produktiv.

Det finns dock ett hopp – även om poeten inte har någon plats däri. Lenin får representera de få intellektuella som kapat alla band till motståndarna och helt övergått till de kämpande massornas sida. Det är med tungt hjärta Forssell konstaterar att den gamla värld han är starkt bunden till kommer att gå under och försvinna. Det är ur denna förtvivlan och vanmakt som insikterna – och dikterna – i *Oktoberdikter* växer fram. ■

NOTER

1. Se exempelvis Richard Pipes (Ed): *The Unknown Lenin: From the Secret Archive*, Yale University Press 1998

KLIMAT OCH KLASSPOLITIK

Är klimatförändringarna en politisk fråga vars lösning kräver en samverkan mellan samhällsklasserna? Eller måste man även när det gäller klimatpolitik anlägga ett klassperspektiv? Ekonomen Andy Kilmister resonerar utifrån ett marxistiskt perspektiv.

Politiska aktivister som är engagerade i ekologiska frågor, särskilt klimatförändringarna, kan inte undgå att uppmärksamma en slående paradox. Å ena sidan har vi synnerligen radikala och inspirerande idéer – sprungna både ur de gröna och ur de socialistiska kretsarna – om hur den nuvarande ekologiska krisen kräver en total omvandling av samhället. Å andra sidan är den politiska debatten i de parlamentariska församlingarna och medierna fokuserad på mycket begränsade teknokratiska lösningar – lite skattehöjningar och omprioriteringar här, lite extra avgifter där, och så vidare. Ofta är det åtgärder som leder till ökad ojämlikhet i samhället.

I den här artikeln prövar jag hur marxistiska idéer kan överbrygga denna klyfta och användas till att utveckla konkreta och radikala handlingsalternativ för att möta klimatförändringarna. Med tanke på att den nuvarande debatten i dessa frågor ännu är relativt outvecklad ställer texten fler frågor än den besvarar. Syftet är att bidra till att få igång en diskussion.

DET GRUNDLÄGGANDE PROBLEMET

Roten till problem som beskrevs inledningsvis är enligt min åsikt att debatter om klimatförändringar är ett specifikt uttryck för det som Marx kallade "varufetischism", det vill säga den tendens som råder under kapitalismen att betrakta sociala förhållanden mellan människor som materiella förhållanden mellan föremål. De rådande ekologiska förändringarna såsom klimatförändringen är grundade i omvandlingar av sociala relationer men har kommit att diskuteras enbart i vetenskapligt mätbara termer – som utsläpp av växthusgaser, temperaturhöjningar och liknande.

Orsaken till att Marx fäste så stor vikt vid varufetischismen var att den spelar en avgörande roll för att framställa kapitalistiska sociala relationer som "naturliga" och oföränderliga. Relationer mellan människor som är möjliga att förändra genom politisk kamp framstår som statiska eftersom de är ett resultat av en permanent naturlig ordning. Istället för att ses som ett specifikt mönster av mänskliga relationer vilka är en förutsättning för den kapitalistiska utvecklingen så analyseras det som tekniska problem som måste lösas inom ramarna för den bestående samhällsordningen.

Detta är i hög grad en följd av det nuvarande samhällssystemets ideologiska tryck. Men det är också delvis en följd av det stalinistiska arvet och av vissa delar inom den marxistiska traditionen.

EN ARTIKEL AV ANDY KILMISTER

Artikelförfattaren är ekonom vid Oxford Brooks University och medlem i International Socialist Group.

nen som intog en "produktivistisk" ståndpunkt där man nonchalerade betydelsen av naturen. Det är ställningstaganden som dock inte återfinns hos Marx och Engels själva. Genomgående i alla sina arbeten påpekar Marx hur produktionen har dels en naturlig och dels en samhällsid; till exempel i hans distinktion mellan dels arbetsprocessen som resulterar i bruksvärden och dels utbytesprocessen som skapar bytesvärden. För att analysera ekologiska kriser måste vi gå vidare i denna riktning och utvidga Marx' analys till att omfatta konsumtion, distribution och varuutbyte.

KLIMATET OCH KAPITALISTISKA KRISER

Klimatförändringarnas omedelbara effekter på kapitalismen kommer att vara en massiv devalvering av den existerande kapitalstocken utan motstycke under fredstid. Denna kapitalförstörelse uppkommer huvudsakligen av två skäl. För det första så kommer en stor andel av det produktiva kapitalet att bli oanvändbart eftersom det förorsakar för mycket utsläpp av växthusgaser eller har andra ekologiskt skadliga verkningar. För det andra så kommer, såvida inte klimatförändringarna kan förhindras, många företagna investeringar att helt enkelt förstöras av effekterna – översvämningar, extrema väderförhållanden och liknade.

En kapitalförstörelse av den här storleksordningen är inte nödvändigtvis ödesdiger för kapitalismen. En central begränsande faktor för kapitalet är tendensen att profitkvoten faller som en följd av att kapitalets organiska sammansättning ökar när andelen "dött arbete" (fabriker, maskiner, verktyg, etc) i produktionsprocessen ökar på bekostnad av det levande arbete som är det enda som kan skapa värde. Kriser under kapitalismen innebär att de minst produktiva delarna av dessa ackumulerade investeringar förstöras, vilket gör det möjligt att återuppta produktionen utifrån en mer vinstgivande struktur. Men utplånandet av produktionsmedel är inte i sig tillräckligt för att garantera att profitkvoten stiger. Marx betonar också att kriserna innefattar våldsamma sociala drabbningar vars utgång inte är avgjorda på förhand. Kriser kan lösas på villkor som gynnar antingen kapitalet eller arbetet och om profitnivån ska säkerställas så måste det vara det förstnämnda. Ett exempel på detta är hur den kapitalistiska produktionen säkrades i Västeuropa, USA och Japan efter andra världskriget som en följd av en rad nederlag för arbetarrörelsen, vilka lade grunden till 1950- och 60-talens långa period av högkonjunkturer.

Det framgår av dokument från regerings- och underrättelsekällor som blivit kända att de härs-

kande klasserna i västländerna redan förutser sådana sociala drabbningar som en konsekvens av klimatförändringarna och att man planerar för dem. Det finns dock en viktig skillnad mellan kriser frambringade av ekologiska omvälvningar och de som uppkommer genom krig. Oavvisliga ekologiska förändringar som klimatförändringarna orsakar inte bara en omfattande devalvering av det existerande kapitalet, de sätter också tydliga gränser för vilken typ av kapital som kan ersätta den. Detta är en grundläggande förändring gentemot det sätt som kapitalet tidigare temporärt kunnat ta sig stärkt igenom kriser. I det förflutna har ett karaktäristiskt drag hos kapitalismen varit dess ohämmade utbredning och inträngande förmåga, vilket betonades av Marx och Engels redan i Kommunistiska Manifestet. Den tvingande anpassningen till miljömässiga begränsningar, där klimatförändringarna för tillfället utgör de viktigaste, kan dock till slut visa sig vara oförenliga med varje form av kapitalistisk ackumulation. Men innan dess kommer en ytterligare intensifierad kamp om hur krisen ska lösas att utspelas mellan arbete och kapital.

Inom dessa ramar är det nu möjligt att grovt börja analysera de föreslagna lösningarna på klimatproblemen.

KLIMATSTRATEGIER

I ljuset av resonemanget ovan bör vi bedöma varje förslag som läggs fram för att lösa den ekologiska krisen ur två perspektiv. Det första är det "objektiva"; tar förslagen oss närmare ett samhälle som utgår från behov istället för profit, eller förstärker förslagen de rådande ojämlika förhållandena? Det andra är det "subjektiva" perspektivet; kommer förslagen att bidra till att sporra till ytterligare mobiliseringar som kan utvidga och fördjupa dem, eller kommer de leda till desillusionering och alienering hos människor och bli en hämsko på utvecklingen av kampen.

De här perspektiven kommer säkerligen inte alltid att sammanfalla. En viss politisk åtgärd kan kanske berättigas i abstrakta rättvisetermer men kan ändå vara något som bör motarbetas om det försvagar stödet för senare ekologiska eller socialistiska åtgärder. Mer kontroversiellt; det är svårt att föreställa sig att socialister någonsin kommer att stödja åtgärder som ökar ojämlikheten men det kan komma lägen då vi kommer att acceptera det "nästa bästa" av två konkurrerande radikala förslag om det också är det med störst potential att egga till ytterligare mobiliseringar. Ett historiskt exempel på detta är debatten om utökad rösträtt i Storbritannien i början av 1900-talet. Formellt var kravet på allmän rösträtt för vuxna det mest allomfattande

radikala kravet, men ifråga om mobiliseringspotential var kravet på kvinnlig rösträtt klart överlägset.

Det finns huvudsakligen tre politiska handlingslinjer för att möta klimatförändringarna: omfördelning av statsutgifterna, beskattning och ransonering/kvotssystem. I förstone tycks den första vara den minst kontroversiella. Socialister skulle självklart stödja att resurser tas till exempel från militärintsätterna i Irak och satsas på att förhindra miljöförstöring. Men det är viktigt att hålla i minnet att varje debatt om statsutgifternas inriktning också innefattar en kamp om sociala villkor i samhället. Omfördelning av resurser bort från satsningar på vägar och flygplatser till exempel, vilket ju kan vara något vi i allmänhet ställer oss bakom, kommer med säkerhet minska statsmaktens benägenhet att också använda sig av ökad beskattning eller ransonering för att möta problemen. Mer allmänt uttryckt, så kommer frågan om de statliga resursernas användning att bli ett allt hetare politiskt slagfält i takt med att klimatkrisen förvärras och alltmer påverkar kapitalackumuleringen. Vi måste motsätta oss alla försök att hantera klimatförändringarna genom att resurser tas från den allmänna välfärdens område.

SKATTER

Beskattning är i nuläget det svar på klimatförändringarna som nyliberalismen främst hyllar. Här måste man skilja på tre olika sorters beskattning: platt skatt (som till exempel trängselskatter riktad mot bilismen), indirekt skatt (som högre beskattning på till exempel flygbränsle) och inkomstrelaterad skatt. I allmänhet har socialister motsatt sig platta och indirekta skatter eftersom de ökar ojämlikheten – de fattiga betalar samma skattetaxa som de rika. Det kan dock av olika skäl vara tänkbart att stödja sådana skatter under vissa begränsade omständigheter. De kan lägga grunden till fortsatt mobilisering och utvidgning av skatten i en mer progressiv riktning. Vissa menar att detta är fallet med trängselskatter. Men också i fall när konsumtionen av en viss resurs är särskilt skadlig för miljön och ingen annan lämplig, omedelbar metod att minska förbrukning finns till hands kan det vara motiverat med sådana skatter – som beskattning av flygbränsle. Men det handlar i den här sortens fall uttryckligen om *tillfälliga* berättiganden av sådana skatter.

Socialister betraktar inkomstrelaterade skatter med större gillande. I vissa fall, som högre skatt på större bilar, kan de verka lockande. Men i allmänhet kan inte beskattning lösa klimatkrisen på arbetarklassens villkor. För det första så är det mycket svårt att finna miljöåtgärder som står i relation till inkomstnivå (och dessutom överensstämmer inte alltid inkomstnivå med rikedom). För det andra så kan så kallade gröna skatter bara motverka miljöskadlig konsumtion. De förändrar inte samhället i en riktning som gör sådan konsumtion obehövlig (såsom till exempel billiga eller gratis offentliga transportmedel minskar bilåkandet) och de bygger inte på sociala behov. För det tredje så drabbar sådana skatter inte självklart miljöförstörande företag eftersom bolagen kan ta igen kostnaden för skattepålagor-

na på konsumenterna genom högre priser.

Dessa invändningar har lett till att ransonering har kommit att ses som lösningen bland många inom vänstern. Ransonering är till sina effekter ett mer jämlikt politiskt instrument. Det finns dock viktiga förbehåll som man bör ta med i beräkningen då man försöker använda ransonering och kvoter för att lösa klimatproblemet. Konsumtionsbegränsningar kan lätt bli mycket individualistiska och komma att införas som auktoritära påbud uppifrån. Det är en avgörande fråga i vilken grad åtgärdernas utformning och genomförande är folkligt förankrade. Ransoneringar kommer ofta att göra andra samhällsförändringar nödvändiga. Begränsningar för flygresor skulle till exempel kräva förkortad arbetstid och längre semestrar för att göra det möjligt för arbetare att använda mindre miljöförstörande resesätt.

Ransoneringar och kvotssystem kan inriktas på i huvudsak tre olika sätt: mot länder, mot individer och mot företag. I vart och ett av dessa fall är det en nyckelfråga huruvida ransoner/kvoter kan köpas och säljas eller inte. En del socialdemokrater förfäktar att handel med olika typer av ransoner tilldelade fattiga länder och individer har en omfördelningseffekt. Det är inte en särskilt övertygande argumentation. Vissa extrainkomster skulle tillfalla de fattiga genom försäljning av deras andelar men själva orsakerna bakom den ojämlika relationen skulle inte beröras och skulle till och med kunna förstärkas. Dessutom skulle det också minska den ekologiska effekten av ransoneringen eftersom incitamentet till att utveckla miljövänliga alternativ minskar. Handel med ransoner för företag är ännu mindre önskvärd eftersom det helt enkelt skulle leda till att möjligheten att använda knappa ekologiska resurser styrdes över till företag som genererar mest profit, utan någon koppling till om de tillfredställer reella behov eller inte.

Också icke säljbara ransoner ställer verkliga problem om de fördelas mellan länder. Sådana system innebär en uppenbar risk för att den härskande klassen i ett visst land tillgriper auktoritära metoder för att hantera de ekologiska begränsningarna eller pressar ner de fattigas konsumtion och låter de rika fortsätta som vanligt. Man struntar med sådana system också i imperialismens ekonomiska struktur som har fjättrat länder i syd i ekologiskt destruktiva handelsrelationer – som man i nuläget icke desto mindre är beroende av.

Trots dessa problem verkar det finnas förutsättningar för att ransoneringar riktade mot individer och företag i den industrialiserade världen ska bli en viktig del i en strategi för att möta klimatfrågan. En del mycket radikala förslag med den innebörden har lagts fram. Detta reser åter frågan, som inledde den här artikeln, om kopplingen mellan sådana förslag och visionerna om en ny samhällsordning.

SLUTSATSER

En nyckelfråga i samband med ransoneringar av den här typen är i vilken mån de är förenliga med att tillfredställa behovet av människors behov. Två

motsatta ståndpunkter har vuxit fram, men ingendera är särskilt tilltalande för socialister. Å ena sidan menar en del gröna kritiker av det industrialiserade samhället att alla de behov som den moderna produktionen menar sig tillfredställa är artificiella och saknar verkligt värde. "Produktivistiskt" inriktade debattörer, bland vilka flera återfinns på den politiska vänsterkanten, hävdar å andra sidan att varje begränsning av konsumtionsmöjligheter är oacceptabel moralism. Alla försök att knyta samman ekologisk ransonering med en mer allmän samhällsomvandling måste undvika dessa båda positioner.

POSITIONELLA VAROR

En möjlig väg framåt är att använda den begreppsbyggning som har sina rötter i de ekologiska politiska analyserna från 1960- och 70-talen. Dessa är i många avseenden politiskt skarpare än mycket av dagens skrivelser. Ett exempel är begreppet "positionell vara" – en vara vars värde för de som konsumerar den är beroende av att andra är hindrade från att konsumera den. Analysen av detta begrepp drevs längst av en keynesiansk författare, Fred Hirsch. Fastän Hirsch inte var marxist så innehåller hans arbeten ett flertal idéer som kritiskt kan användas av socialister. Dessutom förebådades flera av Hirschs infallsvinklar i en brilliant artikelserie i *Le Nouvel Observateur* av den franskschweiziske marxisten André Gorz, skrivna under pseudonymen Michel Bosquet. Det klassiska exemplet på en positionell vara för Gorz är bilen. Han utgår från påståendet att "bilen är bara intressant och till fördel så länge den stora massan av människor inte äger den – på samma sätt som en villa vid havet". När väl bilresor blir tillgängliga för den stora allmänheten blir problemen med föroreningar, trafikstockningar och förstörelse av landsbygden, på grund av vägbyggen, omöjliga att lösa. Men lösningen på detta är inte att återgå till en situation där bilar är ett lyxobjekt förbehållet ett fåtal utan hellre "att aldrig hantera transportproblematiken isolerat utan alltid i sammanhanget; stadens problem, den sociala arbetsdelningen och den uppsplittring som den skapar mellan den mänskliga existensens olika dimensioner."

Den här sortens analys ger en ram för att koppla samman åtgärder för att, av miljöhänsyn, begränsa konsumtionen med mer allmänna projekt för social omvandling. Det som är nödvändigt att framhålla är att många av de varor som kapitalismen tillhandahåller är positionella varor vars nytta för dem som konsumerar dem är beroende av en strukturell ojämlikhet som utestänger den stora majoriteten från att använda dem. Under sådana förhållanden kan ransonering av sådana varor vara den enda omedelbara möjligheten att rädda planeten. Men på lång sikt måste sådan ransonering kunna utgöra grunden för en social mobilisering som leder fram till ett samhälle försörjt av helt andra sorters varor, kopplade till helt andra typer av levnadssätt. ■

Ur: *Socialist Outlook*, nr 11, våren 2007
Översättning: Peter Belfrage

DET VAR RÄTT ATT GÖRA UPPROR!

Den vänstervåg som brukar gå under samlingsbegreppet 1968 bar inom sig en mängd olika rörelser och uttryck. Den organisation som var navet i den svenska radikaliseringsprocessen var FNL-rörelsen. I minsta köping kunde man i början av 1970-talet se FNL-are med bössa och Vietnambulletin. Att över tre miljoner svenskar skrev på en namninsamling för amerikanskt bombstopp och att alla riksdagspartier ställde sig bakom detta visar på vilken opinionsbildande kraft FNL-rörelsen var. Åke Kilanders bok *Vietnam var nära* är ett försök att skriva denna rörelses historia. Kjell Östberg granskar försöket.

När en gammal 68:a läser *Vietnam var nära. En berättelse om solidaritetsarbetet i Sverige 1965-1975* av Åke Kilander (Leopard förlag) känns det ibland som allt stått stilla, som någon lagt en stor glaskupa över tiden. Genom boken kan man nära följa utvecklingen för en av 1900-talets verkligt betydelsefulla rörelser, De förenade FNL-grupperna, DFFG.

En av de stora förtjänsterna med *Vietnam var nära* är att man i detalj kan studera denna utveckling, och inte bara i ord. Boken är vackert formgiven och rikt illustrerad med suggestiva demonstrationsbilder och ett stort antal affischer i färg.

FNL-rörelsen var långt ifrån det enda uttrycket för tidens radikalering, men den var den största, mest uppmärksammade, bäst organiserade och den som gjorde störst avtryck i tiden. Den har därför kommit att framstå som arketyper för 60-rörelserna och fungerade ofta som modell för andra. Samtidigt, och det perspektivet framkommer sällan i boken, skedde ett oavbrutet samspel och utbyte av erfarenheter mellan de olika rörelserna. Och DFFG hade viktiga föregångare i till exempel antiapartheidrörelsen och Kampanjen mot atomvapen.

Ett intressant fenomen är den roll Vietnamrörelsen spelade för den gradvisa upptrappningen av kampformerna. Våren 1965 dök de första demonstranterna upp utanför USA:s ambassad. På sommaren samma år flyttade demonstranterna in till Hötorget i centrala Stockholm, där man under bryska former blev bortforslade av polis. Demonstrationer av detta slag var fortfarande ett främmande inslag i det svenska folkhemmet, men en av FNL-rörelsens främsta insatser var att man bidrog till att återerövra gator och torg för politisk opinionsbildning. Samtidigt ägde det steg för steg rum en utveckling mot mer militanta former. Representanter för USA utsattes för omfattande protester varhelst de visade sig, inte sällan kastades ägg, tomater och en och annan surströmming mot ambassadörer och andra diplomater. Däremot förekom som regel ingen form av fysiskt våld från Vietnamaktivisternas sida, sådant stod istället vanligtvis polisen för. Länge kritiserade DFFG oförsonligt den dubbla socialdemokratiska politiken gentemot USA och framförde krav som erkännande av Nord-

vietnam och FNL, bistånd till Vietnam och politisk asyl åt de amerikanska Vietnamdesertörerna. I flera fall var kampen framgångsrik, och framför allt lyckades FNL-rörelsen vara en ständigt böld i häcken på regeringen. *Tage och Geijer – Lyndons lakejer* var en av de paroller som fick allra störst genomslag.

En viktig orsak till FNL-rörelsens starka genomslag var det kraftfulla stöd man hade hos tidens tongivande intellektuella och konstnärer. Tidningarnas debattsidor svämmade över av artiklar av Lars Forssell, Sara Lidman eller Jan Myrdal, på gatorna och i Folkets hus sjöng Fred Åkerström och Cornelis Wreeswijk, på opinionsmötena spelade Narren och Fria Pro, affischerna ritades av ledande konstnärer och så vidare.

OSTKUPAN

Men det var ändå inte bland de interlektuella som kampen om Vietnamopinionen avgjordes. Till bokens förtjänster hör att man får följa en rörelse i dagligt arbete. Också här var DFFG pådrivande i utvecklingen av aktivistiska arbetsformer. Under de första åren fattades alla beslut på stormöten. Så småningom skedde en övergång till folkrörelsens mer traditionella organisationsformer, men det aktivistiska arbetssättet fördjupades. Vietnambulletinen såldes utanför hundratals systembolag och Domusvaruhus, stenciler drogs, affischer trycktes och klistrades, studiecirklar hölls, teach-ins organiserades och demonstrationer genomfördes över hela landet. 10 miljoner samlades in på postgirokonto 400 499 och Vietnambulletinen såldes som mest i 50 000 exemplar. Även om DFFG kunde mobilisera många tiotusentals till sina demonstrationer redovisar boken den lite förvånande uppgiften att man som mest ändå inte hade mer än drygt 2 000 medlemmar.

Men att boken så troget återspeglar tankar och stämningar som är 30-40 år gamla är inte utan problem. En konsekvens av att låta en ostkupa ligga på för länge är att det som från början var lite unket och ankommet efter en tid blir skämt. Det gäller i högsta grad också för denna bok. Den är slående fri från omvärderingar och självkritik.

En stor del av boken består av intervjuer med den tidens ledande aktivister. Inte minst i dem

känns det verkligen som om man är förflyttad 35 år tillbaka i tiden och åter diskuterar med de trosvisa maoister som angav tonen i DFFG. Men argument och värderingar som kan vara begripliga eller åtminstone förlåtliga när de används av engagerade tonåringar i en överhettad tid blir groteska när de upprepas av grånande gummor och gubbar. Här kallas fortfarande de unga studenter i Lund som i mitten på 1960-talet ifrågasatte det maoistiska projektet som den självklaraste sak i världen för "Lundapest" och de som stödde KFML(r) kallades "likvidatorer".

Ett huvudtema i den hjältesaga som boken vill berätta är den framgångsrika formen att bygga en bred enhetsfront som DFFG representerade. Det framhålls att genom de korrekta parollerna *USA ut ur Vietnam*, *Stöd FNL* och *Bekämpa USA-imperialismen* lyckades de clartéister som var pådrivande vid DFFG:s tillkomst hitta precis den rätta plattformen för att mobilisera ett maximalt brett stöd för Vietnam och det var kring dessa paroller som sedan den exemplariska enhetsfronten byggdes.

Men det var naturligtvis inte genom kluriga eller politiskt korrekta paroller som Vietnamrörelsen fick sitt genomslag. Det var genom hårt arbete, massaktioner, skicklig organisering och ett tålmodigt opinionsarbete.

Vad man av någon anledning glömmer att berätta i detta sammanhang är att den maoistiska/stalinistiska synen på enhetsfrontsarbete som DFFG anslöts till också förutsätter att enhetsfronten står under ledning av det kommunistiska partiet. Redan från början stod DFFG under sträng kontroll från den maoistiska rörelsen i Sverige, inledningsvis Clarté och snart också från KFML (som sedermera bytte namn till SKP). Den som läser KFML:s protokoll vid denna tid kan i detalj följa hur partiledningen lägger ner stora ansträngningar på att försäkra sig om att "politiskt säkra" personer, alltså maoister, har en betryggande majoritet i de ledande organen. KFML:s arbetsutskott håller regelbundna fraktionsmöten med DFFG:s förbundsstyrelse för att kunna ge den rätta vägledningen.

Över huvud taget är det (upp)rörande att se med vilken omsorg bokens författare 35 år senare fortfarande försöker förneka att DFFG politiskt stod under de svenska maoisternas politiska ledning. I

kapitlet om DFFG:s förhållande till de politiska partierna ägnas nästan sju sidor åt socialdemokraterna, två sidor åt centerpartiet, en och en halv åt vänsterpartiet och tio rader åt KFML/SKP. Kontentan är att "KFML/SKP:s förhållande till FNL-rörelsen var odramatiskt, såtillvida att det alltid stödde DFFG:s politik och arbete"

En konsekvens av den maoistiska ledningens hårda knytning till Kina är att det absurt nog inte i första hand var de vietnamesiska intressena som styrde DFFG:s politiska linje, utan Pekings. En bit in på 1970-talet beskrivs i boken hur DFFG:s ledning plötsligt ifrågasätter parollen "Bekämpa USA-imperialismen". Istället lyfter man fram "socialimperialismen", alltså Sovjetunionen – det land som utan jämförelse givit vietnameserna det största materiella stödet – som ett allt större hot mot världens folk.

Anledningen till att en av FNL-rörelsens grundsatser plötsligt ifrågasätts är naturligtvis inte att USA-imperialismen ändrat karaktär eller att den stalinistiska byråkratin i Moskva utsatts för någon drastisk förvandling. Orsaken är istället att Kinas utrikespolitik genomgått en kraftig förskjutning. Mao och Chou En-Lai har mitt under Vietnamkriget under stora hedersbetygelser mottagit presidenten Nixon och krigets store arkitekt Henry Kissinger på statsbesök och utropat "kamp mot socialimperialismen" som utrikespolitikens huvudsyfte. Lydigt följde de svenska maoisterna efter, och tvekade inte att försöka pressa på Vietnamrörelsen denna politik.

Man kan ha olika uppfattningar om det kloka i att ha parollen om "Krossa USA-imperialismen" i plattformen för en enhetsorganisation. Man kan ha ännu fler kritiska uppfattningar om att också dra in kampen mot Sovjetunionen. Men det tragiska är att vad som var politiskt korrekt, i huvudsak var en anpassning till Kinas skiftande utrikespolitiska intressen, och dessa intressen i allt väsentligt förmedlades av KFML/SKP

En av dem som reagerade hårdast mot dessa svängar var Sara Lidman. Henne har boken, liksom DFFG hade, svårt att hantera. Sara Lidman var utan tvekan den viktigaste, mest välformulerade och mest respekterade av alla de intellektuella som engagerade sig för Vietnam, men hon tillhörde inte de "politiskt säkra", som maoisterna kallade varandra. Framför allt var hon till 100 procent lojal med vietnameserna och tvekade inte att säga ifrån när den maoistiska supermaktsteorin hotade stödet till Vietnam. Boken kan naturligtvis inte ifrågasätta Sara Lidmans betydelse, istället försöker man att patetiskt bakvägen begå ett psykologiskt karaktärsdåd på henne. Genom att i sammanhanget fullständigt omotiverat citera vad en författare tidigare skrivit beskrivs hon som en "förbryllande" människa. "Hennes åsiktsbildning färgades säkert också av hennes nära vänskap med 'gammalkommunisterna' ... hennes livs stora kärlek var en

EN ARTIKEL AV KJELL ÖSTBERG

Artikelförfattaren är professor i historia vid Södertörns högskola och föreståndare för Samtidshistoriska institutet. Har bland annat skrivit boken 1968 – När allting var i rörelse. Mångårig medlem i Socialistiska Partiet.

sådan man." Man får veta att: "hon hade en starkt fadersgestalt – kanske kunde hon bara älska en man som var lik hennes pappa". DFFG:s store hjälte är istället Jan Myrdal. Om denne rättrogne maoists kärleksliv eller fadersbindningar får vi av någon anledning inte veta ett vittnen...

Ett av de mer sinistra uttrycken för det maoistiska inflytandet över DFFG var hetsjakten mot trotskisterna. Hela den historien ska inte kommenteras här (den finns för övrigt förtjänstfullt dokumenterad på www.marxistarkiv.se > Sverige > Vietnamrörelsen).

I korthet nekades medlemmar i trotskistiska organisationer medlemskap i DFFG på grund av deras förmenta inställning till DFFG:s frontpolitik. För att hitta stöd för denna linje reproducerade DFFG den klassiska stalinistiska antitrotskismen. Utan att tveka använde man sig av

Photographie de Nick Ut, 1972.

argument och belägg som framställt av Stalins hejdukar i samband med Moskvarättegångarna under den stora terrorns höjdpunkt i slutet på 1930-talet. Men med formuleringar som "med tanke på de historiska erfarenheterna av trotskismen" eller "jag satt länge ... och läste in mig på trotskismen och dess historia särskilt under 1930- och 40-talen" rättfärdigar boken åter inte bara DFFG:s politik utan också argument från stalinismen under dess värsta förfallsperiod.

Jag har läst *Vietnam var nära* i flera läsarter. Först som gammal aktivist som med glädje tagit del av livfulla skildringar från en tid när allt var kamp och lust. Sedan som forskare som studerat boken som exempel på hur en rörelsens självbild utvecklas och med stegrad förundran studerat hur konstant den varit hos dem som kommit till tals i boken, hur lite av reflexion eller självkritik som redovisas. Men mot slutet av boken är det andra känslor som tar överhanden.

Under rubriken *Resultatet* gör författaren en internationell utblick. Här vet självöverskattningen inga gränser. Han hyllar den svenska Vietnamrörelsens framträdande roll och fortsätter:

"I länder som Förenta staterna, Storbritannien och Frankrike samlades Vietnamrörelsen till stora protestaktioner vid enstaka tillfällen...

men däremellan bedrevs lite eller inget regelbundet opinionsarbete...Därför förmådde inte rörelserna i dessa länder nämnvärt påverka regeringspolitiken."

Man tror inte sina ögon.

Orsaken till FNL:s seger finns naturligtvis i första hand att söka i det vietnamesiska folkets heroiska kamp under trettio år. Men utan den mäktiga antikrigsrörelsen i USA hade utgången av kriget blivit betydligt mer utdragen och osäker.

Från 1965 drog demonstrationerna i våg efter våg över den amerikanska kontinenten. När demonstrationerna kulminerade hösten 1969 deltog många miljoner människor, bara i Washington närmare en miljon; de största mobiliseringarna någonsin i USA:s historia. Denna mäktiga proteströrelse var en mycket viktig orsak till att Nixon beslöt att påbörja hemdragandet av de amerikanska soldaterna. När han våren 1970

invaderade Kambodja blev svaret omedelbart nya massdemonstrationer, och i samband med döds-skjutningarna vid Kent State University gick fyra miljoner studenter ut i strejk.

Det är sant att inga maoistiska sekter lyckades ta ledningen över dessa massrörelser, även om försök gjordes. I stället byggdes breda koalitioner av kväkare, krigsveteraner, vänsteraktivister, studenter, svarta medborgarrättsorganisationer och snart också fackföreningar. Och istället för sterila diskussioner om korrekta plattformar samlades den under den oslagbart korta: *Out now!*

Man undrar om vietnameserna anser att det hemdragande av en halv miljon amerikanska soldater som den amerikanska antikrigsrörelsen på ett avgörande sätt lyckades bidra till var ett framgångsrikt sätt att påverka regeringspolitiken eller inte. ■

Mediakommersialism och demokrati

Det brukar sägas att den fria pressen är ett nödvändigt inslag i ett demokratiskt samhälle. Det är ett påstående som kan låta självklart. Men vad är egentligen en "fri press"? Och vad menas med ett demokratiskt samhälle?

De försåtligt enkla begreppen är inte så enkla. Det illustreras slående och lysande begripligt i *Lögn, förbannad lögn och journalistik*, en debattbok av journalisten Anders R Olsson om nyhetsförmedlingen i Sverige.

Med "fri press" brukar man mena massmedier som inte är statskontrollerade och som inte är förhandscensurerade. Och det låter ju bra. Men det finns ingen press som är fri från det samhälle där den verkar och de intressen som styr den. I dagens svenska samhälle är pressen liksom en stor del av etermedia privatkapitalistiska vinstmaskiner, stora kommersiella företag som sysslar med att sälja information på samma sätt som andra företag säljer korv.

I den liberala tanketraditionen är den fria pressen just detta, företag som agerar på den del av varumarknaden som handlar om information. Och enligt samma tankegångar är ett av de viktigaste kännetecknen på ett demokratiskt samhälle att dessa medieföretag kan verka fritt. Med de definitionerna är logiken i det inledande påståendet närmast självklar.

Denna liberala ideologi omfattas numera inte bara av alla de borgerliga partierna utan också av socialdemokratin. Det råder en utbredd enighet om att massmedierna rent automatiskt fungerar bra när kapitalet sköter rulljansen: marknadsmekanismerna ser till att folk får vad de längtar efter och har nytta av.

Den som framför allt betraktar medborgarna som konsumenter kanske kan känna sig dragen till ett sådant resonemang. Men om man anser att ett demokratiskt samhälle också bör innebära faktiska möjligheter för majoriteten av befolkningen att utöva politisk makt blir det en annan femma. Då uppkommer den intressanta frågan om Dagens Nyheter, Aftonbladet, TV3 och de andra faktiskt lever upp till elementära krav på att ge medborgarna den sakliga, allsidiga och pålitliga information som krävs för att fatta kompetenta beslut.

Detta är den centrala frågeställningen i Anders R Olssons bok. Och hans svar är ett entydigt nej.

Han menar att många journalister förvisso i själ och hjärta kan känna ett brinnande samhällsengagemang, särskilt i början av sina karriärer. Men på jobbet ställer de likafullt in sig i ledet och gör precis det som förväntas av dem för att öka koncernens vinster.

Olsson vet vad han talar om. Han har själv arbetat i 25 år på bland annat Dagens Nyheter, Ekot och TT. Och han skriver att han aldrig någonsin träffat en kollega som verkligen tror att journalistik – som den bedrivs i verkligheten – handlar om att ge medborgarna ett demokratiskt hjälpmedel.

I själva verket, menar han, har utvecklingen

nu kommit till en punkt när de vackra orden om den fria pressens ansvar för samhällsutvecklingen knappast ens tas fram i högtidstal. Allt handlar om att medieföretagen ska göra pengar, det är inget som det hycklas med.

Samtidigt har allmänhetens tilltro till journalister sjunkit till en lägre nivå än någonsin – trots den glamour som omger yrket.

Problemen har förvisso alltid funnits där. Olsson citerar en legendarisk (och cynisk) brittisk pressman från forna dagar, lord Northcliffe. Denne beskriver krasst journalistens jobb som "att förklara för andra vad han inte förstår själv".

Vad som definitivt har blivit sämre sedan Northcliffes dagar är, enligt Olsson, att numera missförstår nästan alla journalister saker och ting på samma sätt. Han påminner om att under 1800-talet och det tidiga 1900-talet var pressen ett viktigt redskap för politisk opinionsbildning där stridande riktningar – konservativa, liberaler och socialister – försökte nå ut med sina världsbilder och politiska lösningar. Det ledde till att samma händelser skildrades från helt

"Lögn, förbannad lögn och journalistik", Anders R Olsson
Natur & Kultur, 2006

olika utgångspunkter i olika tidningar. Så är det inte längre. Alla de stora redaktionerna har fått en inbördes närmast identisk nyhetsvärdering. Den ger sken av att vara professionell och neutral, men i själva verket är den framför allt kommersiell. Det betyder, menar Olsson, att allmänheten förlorat alla seriösa möjligheter att välja. Nyheter trummas ut tjugofyra timmar om dygnet, men det spelar ingen roll vilken tidning man läser, vilken kanal man väljer. Alla säger samma sak. Och det de säger i är viktiga avseenden alldeles falskt.

Särskilt denna sista slutsats belägger Olsson med tydliga resonemang och belysande exempel. Han visar hur systemets inbyggda mekanismer på en lång rad olika sätt gör att verkligheten systematiskt döljs och förvanskas.

Inte minst dissekerar han föreställningarna om vad som är en "nyhet", alltså något som är värt att skriva om. Svält- och sjukdomskatastrofer är sällan nyheter om de inträffar i fel delar av världen medan de mest obetydliga ickehändelser toppar löpsedlarna om de handlar om rätt personer. Och nära kopplat till detta: rapportering utan spännande bilder när sällan sin publik – vilket innebär att stora delar av jordklotet hamnar i ständig nyhetsskugga därför att det är svårt eller mindre lönsamt att ha fotografier på plats utanför de stora metropolerna.

När händelser i geografiskt och kulturellt avlägsna regioner ändå skildras blir det sällan på ett sätt som förklarar och desto oftare på ett sätt som ska ge intryck av att de inblandade människorna är exotiska och konstiga. Olsson tar upp ett exempel på hur Svenska Dagbladet skildrar en väpnad konflikt i en del av Indien med en bild på nakna hinduiska pilgrimer som badar i Ganges – bilden är tagen 140 mil från konflikt-härden och saknar allt samband med den. Det

är, som Olsson skriver, jämförbart med om en indisk tidning skulle illustrera det svenska riksdagsvalet med en bild på midsommarfylla och små grodorna.

Anders R Olsson menar att vanställningen av verkligheten mycket ofta tar sig former som helt enkelt måste kallas ljugande och han delar in ljugandet i några olika kategorier. Den första är direkta och avsiktliga felaktigheter, rena rövarhistorier som journalister kokat ihop – i stil med Aftonbladets nazistiska terrorliga för några år sedan. Den andra – och mycket vanligare – kategorin är vad Olsson kallar "ljugande genom ombud": om en intressant person påstår en sak som knappast är sann går det ändå alltid att rapportera om själva påståendet som en nyhet. Olsson understryker att inte minst kvällspressen systematiskt raggar tvivelaktiga men säljande uttalanden från olika kändisar och att citaten förstås ofta hamnar på löpsedeln där de framställs som rena sanningar.

Betydligt allvarigare är, som Olsson påpekar, att samma metod används i vad som borde vara riktigt tung nyhetsförmedling, exempelvis krigsrapportering. Det är mycket sällan som journalister har möjlighet att själva direkt följa utvecklingen av en militär konflikt. De är beroende av källor och det betyder i praktiken framför allt de militära propagandacentralerna. God journalistik skulle kräva att man ställde olika parter versioner mot varandra och försökte komma fram till tillförlitliga slutsatser. Men det sker sällan. Det är mycket enklare att skriva en fängslande nyhetstext om man slipper krångliga komplikationer. Därför blir det vanligtvis den ena sidans "sanning" som slår igenom. Och det brukar regelmässigt vara den sida som av tradition betraktas som "god" – framför allt USA i den mån denna militärmakt deltar i konflikten. Journalisten hittar alltså inte på själv, men blir ett villigt redskap i förmedlingen av andras lögn.

Den stora förloraren är läsaren. Och på samma sätt som i krigsrapporteringen missleds hon eller han regelmässigt när det gäller nyheter om ekonomi, brottslighet eller i stort sett vilket ämne som helst.

Olsson är inte ute efter att peka ut några stora skurkar bakom allt detta, snarare strukturer som fungerar destruktivt och som bidrar till en alltmer utbredd cynism i en hel yrkeskår. Men det är en dyster bild han målar.

Behöver det vara så här illa? Olsson ägnar sig avslutningsvis åt att diskutera vad som skulle kunna göras. Här blir dock hans resonemang tunnare än i boken i övrigt – och något annat skulle ha överraskat. Det är ju lättare att identifiera ett problem än att lösa det – särskilt när det är av de här dimensionerna.

Det är en svaghet man kan stå ut med. Det verkliga värdet i Olssons bok ligger i att den pedagogiskt pekar på inte bara de bedrövliga svagheterna i den kommersiella nyhetsproduktionen utan hur detta intimt hänger samman med de stora faktiska demokratiska bristerna i dagens Sverige.

Gunnar Wall

Solidaritetsens ambassadör

Den 15 september 1970, sammanträder Richard Nixon, dennes nationelle säkerhetsrådgivare Henry Kissinger, CIA-chefen Richard Helms och justitieminister John Mitchell i ovala rummet. Den här gången gäller det inte Vietnamkriget utan ett annat krig, ett krig som utkämpas i det dolda. I Chile håller för första gången en marxist på att vinna ett demokratiskt val efter västerländsk standard, utifrån ett socialistiskt program med nationaliseringar och fattigdomsbekämpning, något som skulle innebära ett pinsamt nederlag för myten om socialismen som odemokratisk och totalitär. Salvador Allende, den man som de amerikanska administrationerna redan från slutet av femtiotalet försökt hindra från att tillträda som Chiles president, står på själva tröskeln till att göra det "oförlåtliga". Helms handskrivna anteckningar från mötet vittnar mer än väl om president Nixons syn på saken, "En chans på tio kanske för att rädda Chile. Kläm åt ekonomin så att det skriker!".

Allende hade vunnit första valomgången och av tradition brukade den som erhållit flest röster väljas i kongressen sju veckor senare, då de två främsta kandidaterna gjorde upp om presidentposten. Nu skulle amerikanerna vara tydliga till det chilenska folket och kongressledamöterna; att en röst på Allende var en röst för ekonomisk och politisk kollaps. CIA fick i princip fria händer för att göra allt som stod i dess makt att undanröja Allendes chanser att nå presidentposten. Säkerhetstjänsten fick de finansiella resurser som krävdes och mycket snart började Chile känna av effekterna av CIA:s behandling. Den vanliga propagandan om den totalitära kommunismen varvades med rykten om att nationaliseringsplanen i själva verket omfattade alla företag – från största koppargruva ned till minsta restaurang – och att detta skulle innebära total ekonomisk kollaps och hög arbetslöshet. Även rykten om kubansk infiltration spreds ut för att hetsa upp militären. En av de mer kända metoderna var de strejker som sponsrades av CIA. Det tydligaste exemplet var när åkeriägarförbundet genomförde en mycket lång och utdragen lockout i syfte att stoppa flödet av livsmedel och andra importvaror. Livsmedelsbristen slog hårt mot chilensarna och saken skulle förvärras då priset på koppar sjönk kraftigt, USA dumpade delar sitt kopparlager på världsmarknaden för att medvetet skada Chiles kopparexport.

Trots detta omfattande maktspråk lyckades inte destabiliseringsaktionen särskilt bra i sitt främsta syfte; att få opinionen och kongressen att ändra åsikt. I sitt andra syfte, att förstöra den chilenska ekonomiska infrastrukturen och framkalla resursbrist, var den desto effektivare. I

detta tumult dödades René Schneider, Chiles överbefälhavare och hårdnackad konstitutionalist. Under ett kidnappningsförsök genomförd av en högerfalang inom militären försökte Schneider värja sig och dra vapen men han sköts ner direkt. Detta fick som konsekvens att allmänheten gick ut till försvar av grundlagen och Allende vann stöd.

I Ulf Hultbergs film *Svarta Nejlikan*, med Michael Nyqvist i huvudrollen som den ärrade diplomaten Harald Edelstam, får vi följa en man som är helt okänd för min generation. Edelstam kom från en adlig familj och en borgerlig miljö och blev efter lysande skolbetyg rekryterad till utrikesdepartementet som attaché med uppdrag i Rom och Berlin samt Oslo mitt under brinnande krig. Smeknamnet Svarta nejlikan fick Edelstam av de norska motståndsmännen då han gömde norska internflyktingar i ambassadens källare och samtidigt minglade med de tyska officerarna på våningen ovanför. Svarta Nejlikan tar oss till sjuttioalets Chile. År 1972 tillträder Edelstam som Sveriges ambassadör i Chile där han öppet tar ställning för Salvador Allendes sociala revolution. Filmen skildrar även chilenska officerare, som i det tysta

använder sig själv som medlare och mänsklig sköld för att skydda sina kollegor. Där jag sätter min fot är svenskt territorium! var något de chilenska militärerna ofta fick höra och vissa blev så osäkra att de inte visste om det var sant eller ej. Mitt i allt detta inleder ambassadören en varm relation till den unga aktivisten Consuela. Filmen slutar med Harald Edelstams utvisning, då denne förklaras persona non grata av regimen och han lämnar Chile tillsammans med ett stort antal flyktingar.

Ett minus i filmen är att när de svenska karaktärerna pratar med varandra pratar de engelska vilket minskar känslan av autenticitet. En annan brist är att filmen löper i ett onödigt snabbt tempo och skildrar därmed terrorn på ett nästan okänsligt sett. *Svarta nejlikan* blir aldrig riktigt skrämmande, skrällen hos människorna som får känna av terrorn är inte riktigt tydlig. Som helhet är dock filmen mycket bra och Michael Nyqvist storslagen i rollen som en den kämpande ambassadören som är beredd att göra allt för att ännu en människa ska släppas ur militärens våld. Visuellt är filmen extremt välgjord och kontrasterna mellan det rika Chile och det fattiga kåkstäderna skär i betraktaren.

tycks skämmas över sitt lands nya bana och som inte attraheras av presidentens ambitioner om nationaliseringar och en socialistisk inriktning. Så kommer kuppen, kaos utbryter och hela Santiago blir förvandlat till ett fängelse. Utanför den svenska ambassaden samlas människor som flyr undan militärens blodiga hetsjakt på meningsmotståndare, detta varvas med starka dokumentära bilder på presidentpalatset som bombas och drömmen om "Venceremos" som krossas av militären. Edelstam utnyttjar i detta läge sina befogenheter som ambassadör långt utöver vad både den svenska ambassadpersonalen önskar och vad den nya regimen vill tillåta. Han gömmer flyktingar i sin bil, bråkar med befälhavarna över nationalstadion, ger politisk asyl till MIR-aktivister, avbryter ett angrepp mot den kubanska ambassaden och

Efter hemkomsten blev Harald Edelstam rent mobbad av personalen på utrikesdepartementet och behandlades som paria av sina överordnade. Edelstam uppfattades som kontroversiell, något som varken drabbade Folke Bernadotte eller Raul Wallenberg efter deras gärningar under andra världskriget. Han ansågs bland inflytelserika diplomatmatkretsar ha skämt ut Sverige med sitt agerande och fick äta i matsalen på UD utan sällskap. Han dog 1989

Timo Raftsjö

röda rummet

är socialistiska partiets kvartalstidskrift (tidskriften hette 1969–1996 fjärde internationalen).

Utkommer med fyra nummer per år. Nummer 35 sedan starten 1997 (nummer 146 sedan 1969).

För innehållet i artiklarna ansvarar respektive författare.

I redaktionen för detta nummer: Peter Belfrage, Daniel Brandell, Anders Karlsson, Per-Olof Larsson, Björn Rönnblad och Ingemar Sandström

Ansvarig utgivare: Björn Rönnblad

Grafisk form: Joakim Svensson

Teckningar: Ee Ping Yeoh

Post till redaktionen: Box 7043, 402 31 Göteborg

E-post: rodarummet@hotmail.com

Prenumeration: 80 kronor för fyra nummer

Postgiro: röda rummet 13 04 07-0

Hemsida: <http://www.rodarummet.org>

Tryck: Tabloidtryck i Norden 2007

Gjord på Tidskriftsverkstaden, Göteborg.

ISSN: 1403-3844

KONGO

– i skuldsättningsens bojar

Demokratiska Republiken Kongo erbjuder ett skolexempel för den som vill förstå komplicerade sammanhang som grunderna till ett lands rikedom, hur nationell suveränitet urholkas eller hur avskyvärda verkningarna av internationell skuldsättning kan vara. Eric Toussaint and Damien Millet visar på maktspelet bakom de demokratiska kulisserna.

O mständigheterna kring 2007-års budgetarbete och den inriktning som regeringen under Antoine Gizenga valt är en slående bekräftelse på det vi inom *Kommittén för avskrivning av tredje världens skulder* och ett flertal andra sociala rörelser hävdar i årtal.

Den budget som regeringen lade fram inför Nationalförsamlingen präglades av en strikt nyliberal inriktning och det av orsaker som tydligt framgick. Enligt finansminister Athanase Matenda Kyelu så "var den i överensstämmelse med vad man kommit överens om med Internationella valutafondens organ". Man ska hålla i minnet att IMF är den finansiella globaliseringens murbräcka och ökad bland de fattigaste delarna av befolkningen över hela världen för den förödelse som följt av den nedskärningspolitik som man påtvingat skuldsatta länder under ett kvartss sekel.

Men Nationalförsamlingen vägrade acceptera diktat. Den fjortonde juli antog man ändringsförslag som ökade budgetens storlek, en åtgärd som IMF omedelbart kritiserade. Vi citerar finansministern igen: "IMF:s ledningsgrupp sammanträdde den 18:e juni för att analysera hur det makroekonomiska stabiliseringsprogram som IMF övervakar framskrider. Ledningsgruppen uttryckte oro över den pågående debatten i parlamentet angående 2007 års budget [...] de beräknade intäkterna och utgifterna har höjts avsevärt och överensstämmer inte längre med det makroekonomiska ramverk som utgjort grunden för budgetarbetet"¹. Budskapet kunde inte ha varit tydligare Regeringen instruerades att kringgå oppositionen genom att föra upp frågan i senaten², ett flagrant exempel på hur en regering böjer sig för IMF och för sina långgivare – som en slav för sin herre.

EN ARTIKEL AV ERIC TOUSSAINT & DAMIEN MILLET

E. Toussaint är doktor i statsvetenskap.

Damien Millet är matematiklärare. De är ordförande i den belgiska respektive franska sektionen av Kommittén för avskrivning av tredje världens skulder (www.cadtm.org/).

Tillsammans har de givit ut böckerna Who owes Who? 50 questions about World Debt, Zedbooks, London (2004); Debt Scam, VAK, Mumbai (2003); Tsunami Aid or Debt Cancellation, VAK, Mumbai (2005). Mer information på: : www.cadtm.org

Kongos finans- och budgetministrar vidarebefodrade budskapet till senaten den 23:e juni. Enligt tidningen *Le Potential* sa Matenda Kyelu att "han förväntade sig att senaten skulle godkänna den ursprungliga budgetplanen för att i synnerhet möta de anspråk som ställs av våra externa partners, av vilka en är Internationella valutafonden"³. Det var en framgångsrik manöver Den 29:e juni godkände senaten den ursprungliga kongolesiska stadsbudgeten.

Vad innehåller denna budget som gör den så betydelsefull?

För det första; den totala summan i budgetpaketet är mycket liten, ungefär 2.4 miljarder dollar vilket motsvarar vad USA spenderar på mindre än två veckor för att ockupera Irak. Hur kan ett land som föröts av två krig, där 3.5 miljoner människor dött, återuppbyggas under sådana betingelser? För ytterligare en jämförelse; Frankrike som likt Kongo har en befolkning på 60 miljoner invånare, har en budget på 520 miljarder dollar, mer än 200 gånger så stor. Detta samtidigt som Kongo är ett geologiskt eldorado ifråga om värdefulla mineraler och har mycket bördig jord.

En annan intressant jämförelse; budgeten är bara lite större än de årliga kostnaderna för IMF:s verksamhet, som bedrivs av 2 700 anställda! Den skändliga sanningen är att Kongos rikedomar varken kommer statsmakten eller landets befolkning tillgodo utan tillfaller en liten klick handgånka lokala opportunisterna och de transnationella bolagen, var intressen tillvaratas av IMF och stormakterna.

Till yttermera visso går en oproportionerligt stor andel (50 procent!) av Kongos skatteintäkter till räntor och avbetalningar, och det är en andel som hela tiden ökar. Som premiärministern uttryckte det när budgeten presenterades: "Den här situationen försvagar regeringens förmåga att avsätta resurser för 2007 till att förbättra arbetsvillkoren för statstjänstemän, i synnerhet inom poliskåren och armén, och till att förbättra den statliga förvaltningen." I valet mellan prioriterade investeringar och att återigen betala av till de rika långgivare som lägger beslag på landets resurser valde man i slutändan, efter påtryckningar från IMF, det senare alternativet. Uppenbarligen blir satsningarna på utbildning och hälsovård mycket magra. Det är tydligt att budgeten medvetet inte syftar till att tillfredställa befolkningens basala behov. Därmed bryter

man mot flera grundläggande deklarerationer, inklusive FN:s deklareration om de mänskliga rättigheterna och inledningen till Demokratiska Republiken Kongos konstitution.

IMF står dock kallsinnigt inför sådana argument och har tillsammans med sina lokala partners utformat en budget vars mål är att "skapa möjligheter för Demokratiska Republiken Kongo som garanterar att landet berättigas till stöd från HIPC-initiativet (Initiativet för de kraftigt skuldyngda fattiga länderna)".⁴ Initiativets syfte är inget annat än att pådyvla mycket impopulära ekonomiska åtgärder på landet, såsom minskning av de sociala utgifterna i budgeten, borttagande av produktionsstöd och handelsbegränsningar, privatiseringar och införande av en skattepolitik som ökar inkomstskillnaderna.

De små skuldavskrivningar som kan bli följden av att dessa åtgärder genomförs är till för att skyla det faktum att HIPC-initiativet är en väldig pengatvätt av lån som den tidigare diktatorn Mobutu erhöll för att öka sin personliga förmögenhet. Det sker med långivarnas goda minne och med för dem profitabla räntevillkor i utbyte. Dessa lån har aldrig kommit befolkningen tillgodo och borde överhuvudtaget inte återbetalas. De internationella finansinstitutionerna (särskilt IMF och Världsbanken) och de kongolesiska makthavare som bär ansvaret för denna skuldsättning, som den nuvarande ordföranden i senaten och före detta premiärminister under Mobutu, Leon Kengo wa Dondo, borde ställas till svars inför Kongos folk. En offentlig revision av den kongolesiska statsskulden genomförd av landets sociala rörelser, med målet att lagligen och slutgiltigt avvisa skulden är enda vägen framåt. ■

Ur *International Viewpoint* Nr. 391

Översättning: Peter Belfrage

NOTER

1. Se artikeln "Budget 2007: FMI s'inquiète, le gouvernement pour une révision", i den Kongolesiska tidningen *L'Avenir*, 23:e Juni 2007, www.groupelavenir.net/spip.php?article12122
2. Demokratiska Republikens Kongos Parlament består av två kamrar; Senaten med 108 ledamöter och Nationalförsamlingen med 500 ledamöter (översättarens anmärkning)
3. "Budget 2007, cap sur le point d'achèvement", *Le Potential*, 23:e juni 2007, <http://fr.allafrica.com/stories/200706230194.html>
4. *Le Potential* 23:e juni 2007. (För en sammanfattning av HIPC-initiativet se; <http://europa.eu/scadplus/leg/sv/lvb/r12402.htm>)